

**KONSTRUKTIIVISUUDEN JA MUKAUTUVUUDEN POLUT
SUKUPOLVELTA TOISELLE:
KASVATUKSEN, PERSONALLISUUDEN JA
SOSIOEKONOMISEN ASEMAN MERKITYS**

Psykologian pro gradu -tutkielma
Esa Palosaari
Jyväskylän yliopisto
Psykologian laitos
Joulukuu 2007
Ohjaaja: Katja Kokko

TIIVISTELMÄ

Konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden polut sukupolvelta toiselle: kasvatuksen, persoonallisuuden ja sosioekonomisen aseman merkitys

Tekijä: Esa Palosaari

Ohjaaja: Katja Kokko

Psykologian pro gradu -tutkielma

Jyväskylän yliopisto, psykologian laitos

Joulukuu 2007

39 sivua

Tutkimuksessa selvitettiin Lea Pulkkisen kehittämässä viitekehyksessä vahvaa tunteiden hallintaa ilmentävien ja aiemmassa kirjallisuudessa myönteistä kehitystä aikuisiässä ennustaneiden keskilapsuuden mukautuvuuden ja konstruktiivisuuden kulkeutumista sukupolvelta toiselle. Huomioon otettiin persoonallisuuden, sosioekonomisen aseman, sukupuolen sekä kasvatuksen lapsilähtöisyyden ja rajoittavuuden vaikutukset.

Tutkimusaineisto koostui Lapsesta aikuiseksi – tutkimuksen (JYLS) yhteydessä kerätyistä tiedoista. Otokseen kuului 109 vanhempi-lapsi –paria. Suomalaista ikäkohorttiaan edustavat vanhemmat, tutkimuksen ensimmäinen sukupolvi, olivat syntyneet pääosin vuonna 1959 ja osallistuneet tutkimukseen vuodesta 1968 alkaen, jolloin arvioitiin heidän mukautuvuuttaan ja konstruktiivisuuttaan. Heidän lapsensa, tutkimuksen toinen sukupolvi, osallistuivat tutkimukseen vuosina 1995 – 1999 suunnilleen samanikäisinä kuin vanhempansa ensi kerralla ja heidän mukautuvuuttaan ja konstruktiivisuuttaan arvioitiin melkein samoilla kysymyksillä kuin vanhempia oli arvioitu. Lapset arvioivat saamaansa kasvatusta ja kotinsa emotionaalista ilmapiiriä, ja näistä arvioista muodostettiin faktori kasvatuksen lapsilähtöisyydestä. Muut muuttajat olivat vanhemman koulutustaso, ammattiasema, skaalat sopeutuvuus (conformity) ja eristäytyvyys (detachment) Karolinska Scales of Personality (KSP) –itsearviointilomakkeesta, vanhempien saamansa kasvatuksen retrospektiivisistä arvioista muodostettu lapsilähtöisen kasvatuksen muuttuja sekä vanhempien antamansa kasvatuksen arvioista muodostettu kasvatuksen rajoittavuuden faktori. Muuttujien välisiä yhteyksiä selvitettiin korrelaatiomatriisien sekä rakenneyhtälömallinnuksen avulla.

Saadut tulokset osoittivat, että vahvalla tunteiden hallinnalla on jatkuvuutta sukupolvelta toiselle. Polkuja löytyi vanhempien mukautuvuudesta ja konstruktiivisuudesta heidän lapsiensa konstruktiivisuuteen. Lapsilähtöisen kasvatuksen tukemat ensimmäisen sukupolven lapsuuden mukautuvuus ja konstruktiivisuus ennustivat sopeutuvuutta, joka myötävaikutti koulutuksen pituuteen (johon konstruktiivisuus oli myös suoraan yhteydessä), joka ennusti korkeampaa ammattiasemaa, joka puolestaan vähensi annetun kasvatuksen rajoittavuutta ja sitä kautta lisäsi toisen sukupolven konstruktiivisuuden todennäköisyyttä. Sukupuoli oli odotetusti yhteydessä tutkimuksen muuttujiin. Vaikkei ollutkaan vailla merkitystä, niin lapsilähtöinen kasvatusta ei välittänyt vahvaa tunteiden hallintaa sukupolvelta toiselle hypoteesien mukaisesti. Tutkimus vahvistaa aikaisempia tuloksia lapsuuden vahvan tunteiden säätelyn pitkälle ajassa ulottuvista myönteisistä vaikutuksista ja antaa perusteita kiinnittää jatkossa huomiota kasvatuksen rajoittavuuden, konstruktiivisuuden ja sosioekonomisen aseman välisiin yhteyksiin.

Asiasanat: sukupolvet, itsehallinta, itsesäätely, lapsuus, kotikasvatus, persoonallisuus, temperamentti, sosioekonominen asema, sosioekonomiset tekijät, koulutus, ammattiasema.

Sisällysluettelo

1. Johdanto.....	1
2. Tutkimuksen toteuttaminen.....	10
2.1. Tutkittavat.....	10
2.2. Muuttujat.....	12
2.3. Aineiston analysointi.....	16
3. Tulokset.....	18
3.1. Kuvailevaa tietoa.....	18
3.2. Korrelaatiot.....	20
3.3. Rakenneyhtälömallit.....	24
4. Pohdinta.....	28
Lähteet.....	35

1. Johdanto

Keskilapsuuteen mennessä opittu taito säädellä erityisesti kielteisiä tunteita on voimavara myöhempää elämää varten. Vahvaa tunteiden säätelyn kehittyneisyyttä keskilapsuudessa ilmentävien konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden (Pulkkinen, Nygren, & Kokko, 2002) ja myöhemmin esimerkiksi aikuisiän itsehallinnan (Tangney, Baumeister, & Boone, 2004) on havaittu olevan positiivisesti yhteydessä aikuisiän hyvään sosiaaliseen toimintakykyyn eli mm. sosiaaliseen sopeutuneisuuteen, kontrolloituun alkoholinkäyttöön sekä työelämän vakautteen. Hyvä sosiaalinen toimintakyky on puolestaan tutkimusten mukaan positiivisesti yhteydessä psykologiseen toimintakykyyn, joka koostuu psykologisesta hyvinvoinnista, itsearvotuksesta ja tyytyväisyydestä omaan elämään (Pulkkinen ym., 2002; Pulkkinen, Feldt, & Kokko, 2006). Vaikka eräiden tunteiden säätelystrategioiden samankaltaisuutta vanhemmilla ja lapsilla on aiemmin selvitetty poikkileikkausaineistolla (Tirkkonen, Kokkonen, & Pulkkinen, 2004), ei vielä olla kuitenkaan tutkittu, onko mukautuvuudella ja konstruktiivisuudella niin pitkälle ajassa ulottuvia myönteisiä seurauksia, että vielä seuraava sukupolvikin oppisi samanlaisia taitoja kuin vanhempansa ikäisinään.

Tieteellinen tutkimus on keskittynyt selvittämään lähinnä kielteisen sosiaalisen käyttäytymisen kulkeutumista vanhemmilta lapsille ja tutkimustulokset ovat tukeneet käsitystä, että vanhempien ongelmallisilla käyttäytymisaipeuksilla kuten kasvatuksen vihamielisyydellä (mm. lapsen kritisointi ja fyysinen satuttaminen) ja epäterveellisillä tavoilla (esim. tupakanpolto) on merkittävä riski esiintyä myös myöhemmillä sukupolvilla (esim. Conger, Neppl, Kim, & Scaramella 2003; Hops, Davis, Leve, & Sheeber, 2003; Serbin & Karp, 2004; Thornberry, Freeman-Gallant, Lizotte, Krohn, & Smith, 2003). Näiden lisäksi tutkimukset yleisemmin myönteisen käyttäytymisen kulkeutumisesta sukupolvelta toiselle (mm. Benoit & Parker, 1994; Chen & Kaplan, 2001; Hautamäki, 2006; van Ijzendoorn, 1995; Männikkö & Pulkkinen, 2001; Steele, Steele, & Fonagy, 1996; Tirkkonen ym., 2004) antoivat aiheetta olettaa, että myös keskilapsuuden käyttäytymisessä ilmenevä vahva tunteiden säätelykyky kulkeutuisi sukupolvelta toiselle. Tämän tutkimuksen tarkoituksena olikin selvittää, onko konstruktiivisuudella ja mukautuvuudella jatkuvuutta sukupolvelta toiselle ja välittävätkö tätä yhteyttä vanhemman persoonallisuus ja sosioekonominen asema sekä lapsilähtöinen kasvatus. Analyysini perustuivat Lapsesta aikuiseksi –pitkittäistutkimukseen.

Konstruktiivisuus ja mukautuvuus on kuvattu Lea Pulkkinen (1995; Pulkkinen, Savioja, Juujärvi, Kokkonen, & Metsäpelto 2000) kehittämässä emotion ja käyttäytymisen säätelyn

viitekehyksessä. Mallissa on kaksi ulottuvuutta, joista toinen kuvaa emotionoiden itsesäätelyn ja toinen käyttäytymisen ehkäisyyn voimakkuutta, kuten kuviossa 1 on havainnollistettu. Heikko emotionoiden itsesäätely johtaa emotionaalisen reaktion voimistamiseen, mikä voi näyttäytyä esimerkiksi ahdistuneisuutena tai aggressiivisena käyttäytymisenä. Emotionaalisen reaktion neutralisointi luonnehtii puolestaan sekä konstruktiivisuutta että mukautuvuutta. Käyttäytymisen tukahduttaminen on mallissa yhteydessä mukautuvuuteen ja käyttäytymisen voimistamiseen konstruktiivisuuteen. Mukautuvuus ja konstruktiivisuus ovat eräänlaisia toimintatapojen ideaalityyppejä, ja ne voivat jossain määrin vaihdella yksilöillä tilanteesta toiseen. Sama henkilö voi esimerkiksi yhdessä tilanteessa käyttäytyä aggressiivisesti ja toisessa taas konstruktiivisesti, mutta oletuksena kuitenkin on, että tietyt käyttäytymistavat ovat kullekin henkilölle muita tyypillisempiä ja että niissä on pysyvyyttä ajan suhteen.

KUVIO 1. Emootion ja käyttäytymisen säätelyn malli (mukaiillen Pulkkinen ym., 2000).

Emotionaalisen reaktion neutralisointi tapahtuu Pulkkinen ym. (2000; Pulkkinen, 1995) mukaan kiinnittämällä huomio tilanteen sellaisiin puoliin, jotka auttavat säätämään emotionaalista viriämistä ja sen tulkintaa. Neutralisointiin vaikuttavat temperamentti, hetkellinen olotila, toisten näkökulman ymmärtäminen, selviytymisen ennakointi, hermostollinen ja

kognitiivinen kypsyytys sekä hoito ja kasvatustilanne. Tilannetekijät, temperamentti sekä hoito ja kasvatustilanne vaikuttavat Pulkkinen ym. mukaan myös käyttäytymisen säätelyyn.

Ulospäin nämä itsesäätelytavat näyttävät siten, että mukautuvat lapset seurailevat enemmän asioita sivusta tai vetäytyvät hankalista tilanteista, kun taas konstruktiiiviset lapset toimivat aktiivisesti ja harkitsevasti pyrkien sovittamaan yhteen omia ja toisten toiveita (Pulkinen, 1997). Mukautuvuus ja konstruktiiivisuus ovat erityisesti pojilla ennakoineet hyvää sosiaalista sopeutumista aikuisiässä (Pulkinen ym., 2002). Tyttöillä puolestaan vain konstruktiiivisuus on ennustanut hyvää sopeutumista koulutuksen ja työn suhteen (Pulkinen ym., 2002).

Pulkinen (2001) on tarkoittanut konstruktiiivisella toimintatavalla yhteistoiminnallista ja sovittavaa käyttäytymistä, joka vähentää mahdollisuutta aggressiiviseen vuorovaikutukseen. Pulkinen (1995) on myös liittänyt konstruktiiivisuuden oma-aloitteeseen ja mukautuvuuden myöntävään eli esimerkiksi toisen pyynnöstä tapahtuvaan prososiaaliseen käyttäytymiseen (Eisenberg, Pasternack, Cameron, & Tryon, 1984). Prososiaalisuus tai myönteinen sosiaalinen käyttäytyminen on määritelty esimerkiksi käyttäytymiseksi, joka hyödyttää muita ihmisiä (Staub, 1978), vapaaehtoisiksi teoiksi, joiden tarkoituksena on auttaa tai hyödyttää toista yksilöä tai ryhmää (Eisenberg & Mussen, 2003) ja myönteiseksi vuorovaikutukseksi toisten ihmisten kanssa (Scourfield, John, Martin, & McGuffin, 2004). Yhteistä näille määritelmille on se, että käyttäytymisen motiivit on jätetty niiden ulkopuolelle. Prososiaalinen käyttäytyminen voi siten altruismista poiketen olla sekä epäitsekäiden että itsekäiden perusteiden motivoimaa.

Vaikka oman minän ja tunteiden hallintaa on arvostettu hyveenä sinänsä (Aristoteles, 1989; Nordin, 1999) ja pidetty moraalisuuden osana (Wren, 1982), ei sitä ole yleensä katsottu riittäväksi ehdoksi sille, että ihmiset toimitivat myös prososiaalisesti tai moraalisesti oikein (Loriaux, 1992; Nordin, 1999). Pulkkinenkin (1986) mukaan sekä antisosiaalinen että prososiaalinen käyttäytyminen voivat tapahtua yhtä hyvin impulsiivisesti kuin harkitustikin, vaikka vahva impulssien säätely olisikin tilastollisesti positiivisesti yhteydessä prososiaalisuuteen. Prososiaalisuudella ja itsesäätelyllä ei siis ole ehdotonta sisäistä käsitteellistä yhteyttä. Keskeinen tutkimuksessa käytetyn viitekehityksen kehittämisen motiivi on kuitenkin ollut toive ymmärtää ihmisten mahdollisuuksia toimia muuten kuin aggressiivisesti (Pulkinen ym., 2000), ja on perusteita pitää konstruktiiivisuutta ja mukautuvuutta vähintäänkin ei-antisosiaalisina toimintatapoina. Ne kuvaavat rakentavaa sosiaalista käyttäytymistä ja ristiriitatilanteesta irrottautumista hyökkäämisen ja pelokkuuden sijaan (Pulkinen ym., 2000), ja niiden operationalisoinnissa on selvästi prososiaalisiksi luettavia piirteitä. Eräs konstruktiiivisuuden

kuvaus oli esimerkiksi, että pitää pienempien ja heikompien puolta. Koska lisäksi tutkimusten mukaan lapsuuden prososiaalisuudella ja itsesäätelyllä on positiivinen tilastollinen yhteys (Eisenberg, 2000; Eisenberg ym., 1995; Eisenberg ym., 1996; Eisenberg & Mussen, 2003; Kochanska, Murray, Jacques, Koenig, & Vandegest, 1996) eikä vahvan hallinnan kulkeutumisista sukupolvelta toiselle oltu aiemmin juurikaan tutkittu, käytin tutkimuksessa apuna myös prososiaalisuutta koskevaa kirjallisuutta.

Yksilöllisten erojen temperamentissa on ajateltu vaikuttavan tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn (Pulkkinen ym., 2000; Pulkkinen, 1995). Näihin eroihin vaikuttavat merkittävästi perinnölliset tekijät. Temperamentin on emotion ja käyttäytymisen säätelyn mallissa ymmärretty tarkoittavan Rothbartin ja Batesin (1998) mukaisesti yksilöllisiä eroja reaktiivisuudessa ja itsesäätelyssä (Pulkkinen, Feldt, & Kokko, 2005). Reaktiivisuudella tarkoitetaan eroja affektiivisten reaktioiden alun, keston ja voimakkuuden suhteen sekä vaihtelua vireystilassa, ylistimulaation aiheuttamassa ahdingossa, aktiivisuudessa sekä tarkkaavaisuudessa (Rothbart & Bates, 1998). Reaktiivisuuden vahva säätely helpottaa kielteisten emotionien neutralisointia, ja vähäinen reaktiivisuus yleisestikin auttaa käyttäytymisen tukahduttamisessa. Temperamentiltaan reaktiivisemmat yksilöt puolestaan todennäköisemmin voimistavat käyttäytymistään.

Perinnöllisten tekijöiden on myös havaittu olevan yhteydessä prososiaalisuuden ja tämän kanssa korreloivan kasvatuksen kanssa. Kaksostutkimuksissa on saatu tulokseksi, että perinnöllisyys selittää suuren osan yksilöiden välisestä vaihtelusta prososiaalisuudessa (n. 30 % - 70 %) ja että tämä osuus kasvaa iän myötä (Knafo & Plomin, 2006a, 2006b; Scourfield, John, Martin, & McGuffin, 2004; Zahn-Waxler, Robinson, & Emde, 1992). Knafo ja Plomin (2006a) havaitsivat myös, että vanhemmilla, joilla oli muita positiivisempia tunteita lastaan kohtaan ja jotka antoivat muita positiivisempaa kasvatusta (keskustelu, päättäväisyys ja rauhallisuus), oli myös muita prososiaalisempia lapsia. Tämä yhteys säilyi, kun perinnöllisyyden osuus ja lapsen aiemman käyttäytymisen vaikutukset kasvatukseen kontrolloitiin tilastollisesti. Tutkimuksessa selvisi lisäksi, että vanhempien antaman kasvatuksen ja heidän ilmaisemansa tunteiden kielteisyys selittyi myönteisyyttä merkittävämmiin lapsen perinnöllisten tekijöiden vaikutuksella. Tämä tapahtui lähinnä siten, että kielteinen käyttäytyminen niillä lapsilla, joiden prososiaalisuuden vähäisyyttä selittivät geneettiset tekijät, lisäsi vanhempien kielteisiä tunteita ja kasvatusta. Perinnöllisyydellä ja ympäristöllä havaittiin siis olevan merkittävää vuorovaikutusta, mikä voi johtaa itseään vahvistavaan kielteiseen kehään.

Vaikka Pulkkinen (1995) mallissa otetaankin huomioon perinnölliset tekijät, on keskeisenä olettamuksena ollut, että myös kasvatuksella ja muilla ympäristötekijöillä on yhteyksiä toimintatapoihin, ja tutkimukset ovatkin keskittyneet näihin tekijöihin (Pulkkinen ym., 2000). Sekä prososiaalisuus että konstruktiivisuus ja mukautuvuus korreloivat positiivisesti lapsilähtöisen auktoritatiivisen kasvatuksen kanssa (Eisenberg & Fabes, 1998; Eisenberg & Mussen, 2003; Pulkkinen, 1997). Aikuislähtöisestä autoritaarisesta kasvatuksesta poiketen auktoritatiivista kasvatusta luonnehtivat asioiden selittäminen valtaan perustuvan kurittamisen sijasta, lämpö, kehitystason mukaiset sopivat suoritusodotukset ja lasta aktiivisesti kuunteleva suhtautuminen (Baumrind, 1966; Pulkkinen, 1997). Lapseen ei suhtauduta lyhytnäköisellä tavalla, ja hänelle annetaan tällaisessa kasvatuksessa myös asteittain lisää itsenäisyyttä ja vastuuta (Pulkkinen, 1986). Mukautuvuutta ja konstruktiivisuutta luonnehtivaa kielteisten emootioiden neutralisointia helpottavan hoidon ja kasvatuksen ajatellaan tukevan homeostaattisen eli sisäistä tasapainoa ylläpitävän säätelyn kehitystä, tunteiden käsittelyä, turvallisen kiintymyksen sekä itseä ja muita koskevan tietämyksen kehitystä (Pulkkinen ym., 2000). Mukautuvuudessa ilmenevää toimintayllykkeiden ehkäisyä edistää rajoittava sekä itsehallintaa ja omaatuntoa kehittävä kasvatustapa, kun taas sallivampi kasvatustapa tekee konstruktiivisuudessa ilmenevästä käyttäytymisen voimistamisesta todennäköisemmän toimintatavan (Pulkkinen ym., 2000).

Sosiaalista toimintatapojen oppimista tapahtuu kasvatuksen lisäksi myös mallioppimisen ja samaistumisten kautta (Bandura, 1999), ja esimerkkien tai esikuvien kautta oppimisen on havaittu olevan yhteydessä prososiaalisuuteen (Eisenberg & Fabes, 1998; Eisenberg & Mussen, 2003). Prososiaalisuuden oppiminen on ollut lisäksi todennäköisempää, kun mallilla on ollut valtaa (resurssien tai palkkioiden kontrolli) ja kun hän on ollut kyvykäs ja hoivaava. Vanhemmat, joilla on prososiaalisia persoonallisuuspiirteitä tai vahva tunteiden säätelykyky, saattavat siten opettaa omalla esimerkillään lapsilleen samanlaisia toimintatapoja.

Persoonallisuuden viiden faktorin piirreteoreettisessa lähestymistavassa (Hofstee, de Raad, & Goldberg 1992; Goldberg, 1990; John & Srivastava 1999; McCrae & Costa 1999) mukautuvuuden ja konstruktiivisuuden on ajateltu edustavan vähäistä emotionaalista tasapainottomuutta (*neuroticism*) sekä konstruktiivisuuden kytkeytyvän mukautuvuutta suurempaan ulospäinsuuntautuneisuuden määrään (Pulkkinen ym., 2000), ja niiden on havaittu korreloivan positiivisesti aikuisiän soinnollisuuden kanssa (Laursen, Pulkkinen, & Adams, 2002). Keskilapsuuden konstruktiividen ja mukautuvuuden on myös havaittu olevan suoraan yhteydessä Karolinska Scales of Personality –itsearviointilomakkeessa (KSP; af Klinteberg, Schalling, & Magnusson, 1990; Pulkkinen ym., 2005) oleviin mukautuvuutta (sopeutuvuus, *conformity*)

sekä konstruktiivisuutta (seurallisuus, *detachment* käänteisenä) vastaaviin asteikkohin aikuisuudessa (Kokko & Pulkkinen, 2006). Miehillä sekä 8-vuotiaina arvioitu mukautuvuus että konstruktiivisuus korreloivat positiivisesti KSP:n sopeutuvuuden kanssa 36- ja 42-vuotiaina. Naisilla vain keskilapsuuden mukautuvuus korreloi merkittävästi aikuisiän sopeutuvuuden kanssa. Tämän vahvan itsesäätelyn jatkuvuuden kannalta merkittäväksi osoittautuneen aikuisiän sopeutuvuuden ovat Kokko ja Pulkkinen liittäneet samaan aikuisiän piirteiden ryhmään kuin tunnollisuus, sovinnollisuus sekä tahdonalainen kontrolli.

Myös persoonallisuuden piirteiden, sukupuolen ja kasvatuksen välillä on Lapsesta aikuiseksi -aineistossa havaittu olevan tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä (Metsäpelto & Pulkkinen, 2003). Metsäpelto ja Pulkkinen havaitsivat mm., että avoimuus kokemuksille, neuroottisuuden vähäisyys sekä ekstraversio ovat positiivisesti yhteydessä kasvatuksen hoivaavuuteen, vähäinen avoimuus kokemuksille kasvatuksen rajoittavuuteen sekä neuroottisuuden vähäisyys vanhemman tietoon lapsen toiminnasta, ja että persoonallisuuden piirteiden yhteydet kasvatukseen erosivat isillä ja äideillä toisistaan.

Temperamentin, kasvatuksen ja personaallisuuden lisäksi sosioekonominen asema on kirjallisuudessa yhdistetty tunteiden säätelyyn. Impulsiivisen käyttäytymistavan on esimerkiksi ajateltu olevan tyypillisempää alemmalla sosioekonomisella luokalla kuin keskiluokalla (Golden, Montare, & Bridger, 1977; Lawrance, 1991; Pulkkinen, 1986), vaikka on tutkimustuloksia, jotka eivät tue ajatusta (Straus, 1962; Wood, 1998). Prososiaalisen käyttäytymisen suhteen tulokset ovat olleet ristiriitaisia (Eisenberg & Fabes, 1998). Vanhemman paremman sosioekonomisen aseman tai tarkemmin ammattiaseman on havaittu olevan positiivisesti yhteydessä lapsen konstruktiivisuuteen (Pulkkinen, 1977, 1984), mutta vielä ei tietääkseni olla selvitetty, mikä tätä yhteyttä selittää.

Aiemmissa tutkimuksissa on havaittu, että koulutustaso on negatiivisesti yhteydessä kasvatuksen autoritaarisuuteen (Aunola, Nurmi, Onatsu-Arviolommi, & Pulkkinen, 1999), ja että yleisemmin korkeampi sosioekonominen asema on positiivisesti yhteydessä itseohjautuvuutta painottavaan ja negatiivisesti ulkoista kontrollia korostavaan rajoittaavan kasvatukseen (Hoff, Laursen, & Tardif, 2002). Jälkimmäinen yhteys voi selittyä sillä, että eri sosioekonomiseen ryhmään kuuluvat vanhemmat kohtaavat erilaisen ympäristön erityisesti työelämässä, joka vaikuttaa erilaisten arvojen omaksumiseen myös kasvatuksen suhteen (Kohn, 1963). Tämän Kohnin hypoteesin mukaan työväenluokka kohtaa työelämän, jossa on noudatettava auktoriteetin asettamia sääntöjä, kun taas keskiluokan töissä vaaditaan enemmän itseohjautuvuutta, ja nämä erilaiset ympäristöt johtavat vastaavien erilaisten arvojen omaksumiseen. Vaikka on

olemassa Kohnin hypoteesia tukevaa tutkimuksellista näyttöä kyseisten arvojen yhteydestä sosioekonomiseen asemaan (Tudge ym., 1997) ja kasvatukseen (Luster, Rhoades, & Haas, 1989), on myös havaittu, että mahdollisesti työn tiedolliseen monimutkaisuuteen (Menaghan & Parcel, 1991; Parcel & Menaghan, 1990) liittyvä toisen henkilön näkökulman ymmärtämisen kyky välittää sosieconomisen aseman ja kasvatuksen välistä yhteyttä, mutta arvot eivät (Gerris, Deković, & Janssens, 1997).

Myönteisen sosiaalisen käyttäytymisen siirtymistä sukupolvelle toiselle on tutkittu toistaiseksi vähän. Näitä tutkimuksia ovat ainakin Tirkkosen, Kokkosen ja Pulkkinen (2004) tutkimus tunteiden säätelyn siirtymisestä vanhemmilta lapsille, Filsingerin ja Lamken (1983) tutkimus sosiaalisen kompetenssin kulkeutumisesta vanhemmilta lapsille sekä Chassinin, Pressonin, Rosen, Shermanin ja Toddin (1998), Chenin ja Kaplanin (2001), Männikön ja Pulkkinen (2001) ja Simonsin, Beamanin, Congerin ja Chaon (1993) tutkimukset, joissa selvitettiin konstruktivisen ja supportiivisen kasvatuksen siirtymistä sukupolvelta toiselle. Tutkimustulokset viittaavat yleisesti ottaen siihen, että näillä myönteisillä käyttäytymispiirteillä on jatkuvuutta sukupolvelta toiselle. Lisäksi on havaittu tunteiden ja käyttäytymisen säätelyyn myönteisesti vaikuttavan (Cassidy, 1994; Pulkkinen ym., 2000; Schore, 2003a, 2003b; Vondra, Shaw, Swearingen, Cohen, & Owens, 2001) turvallisen kiintymyksen jatkuvuutta kahden (Fonagy, Steele, & Steele, 1991; van Ijzendoorn, 1995; van Ijzendoorn, Zwart-Woudstra, van Busschbach, & Lambermon, 1991; Main, Kaplan, & Cassidy, 1985; Steele ym., 1996; Ward & Carlson, 1995; Zeanah, ym. 1993) ja kolmen sukupolven välillä (Benoit & Parker, 1994; Hautamäki, 2006).

Tirkkonen ym. (2004) tutkivat tunteiden säätelyn siirtymistä sukupolvelta toiselle lapsilähtöisen kasvatuksen välityksellä poikkileikkausasetelmassa ja käyttäen samaa tutkimusaineistoa, mutta toisia tunteidensäätelyä kuvanneita muuttujia kuin tässä tutkimuksessa. Polkuanalyysin mukaan lasten tunteiden säätelystrategiat vastasivat tilastollisesti merkitsevästi enimmäkseen vanhempiensa säätelystrategioita ja joissain kohdin lapsilähtöinen kasvatus toimi välittävänä tekijänä. Tulokset olivat hieman erilaisia eri sukupuolilla.

Tutkimuksensa vahvuuksiksi Tirkkonen ym. (2004) lukivat usean informantin käytön ja sukupuolten erojen huomioimisen. Puutteiksi he arvioivat aineistonsa poikkileikkauksellisen luonteen, tutkimuksen ulkopuolelle mahdollisesti jääneet välittävät tekijät, otoskoon sekä itsearviointien käytön. Puutteena voinee pitää myös sitä, että lopullisessa yhteyksiä sukupolvelta toiselle selvittäneessä analyysissä käytettiin vain vanhempien arvioita sekä heidän lastensa

että vanhempien itsensä tunteiden säätelystrategioista. Tirkkoson ym. tutkimuksessa käytetty poikkileikkausaineisto vaikeutti yhteyksien kausaalisuuden suunnan tulkitsemista.

Filsinger ja Lamke (1983) havaitsivat amerikkalaisista yliopisto-opiskelijoista ja heidän vanhemmistaan koostuvaan aineistoon perustuen, että sosiaalinen kompetenssi tai sen puute kulkeutuivat vanhemmilta lapsille siten, että erityisesti äitien sosiaalisesti välttelevät taipumukset olivat käänteisesti yhteydessä lapsen sosiaaliseen kompetenssiin sekä intiimeissä suhteissa että niiden ulkopuolella. Isän korkea sosiaalinen itseluottamus oli puolestaan positiivisesti yhteydessä lasten sosiaaliseen itseluottamukseen. Tutkimuksen puutteena voi pitää sitä, että kyseessä oli poikkileikkausaineisto ja se oli painottunut ylempään keskiluokkaan.

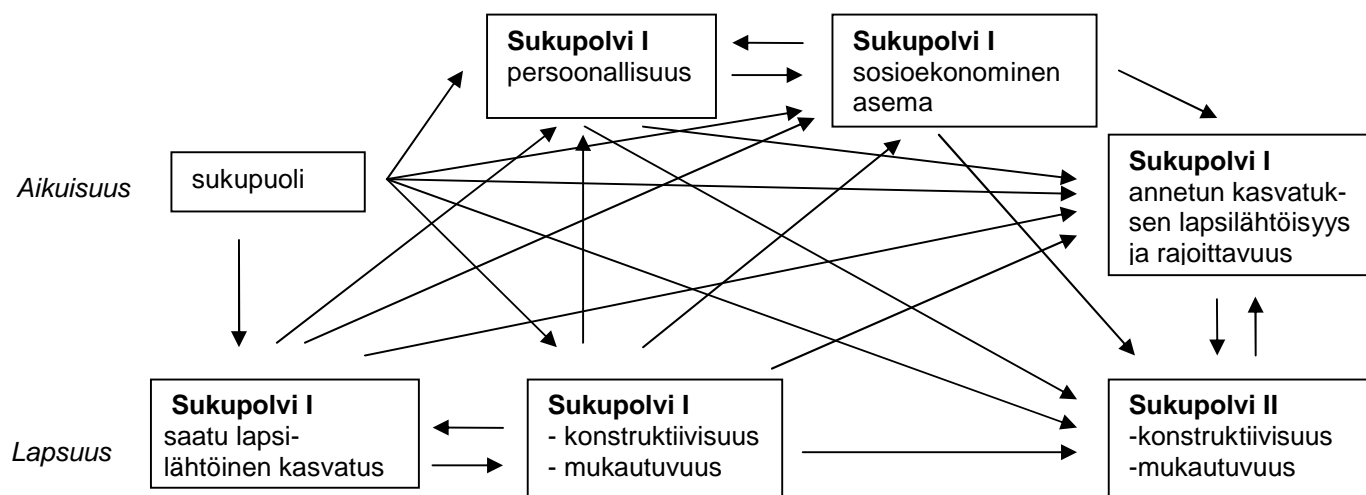
Yleisesti ottaen tutkimustulokset ovat tukeneet käsitystä myönteisen kasvatuksen jatkuvuudesta sukupolvelta toiselle, mutta joitain poikkeuksiakin on. Simonsin ym. (1993) poikkileikkaustutkimuksessa supportiivisen kasvatuksen yhteydet sukupolvelta toiselle olivat sekä suoria että välittävien tekijöiden (uskomukset kasvatuksen vaikuttavuudesta, tyytyväisyys lapsi-vanhempi –suhteeseen) kautta kulkevia. Myös Chen ja Kaplan (2001) havaitsivat prospektiivisesta pitkittäistutkimusaineistostaan, että konstruktiiivinen kasvatus kulkeutui sukupolvelta toiselle sekä suoraan että välittävien tekijöiden (yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen aktiivisuus, muut ihmissuhteet) kautta.

Vähemmän yksiselitteisestä tukea käsitykselle positiivisen kasvatuksen jatkuvuudesta sukupolvelta toiselle ovat antaneet Chassinin ym. (1998) ja Männikön ja Pulkkisen (2001) tutkimukset. Chassinin ym. (1998) prospektiivisessä tutkimuksessa äitien lapsilleen antamassa tuessa oli jatkuvuutta sukupolvelta toiselle, jos käytettiin äitien omia havaintoja, mutta lasten havainnot saamastaan tuesta eivät tukeneet käsitystä yhteyden olemassolosta.

Lapsesta aikuiseksi –aineistoon perustuvassa Männikön ja Pulkkisen (2001) tutkimuksessa osaa vanhemmista oli haastateltu murrosiässä ja myöhemmin he muistelivat saamaansa kasvatusta sekä antoivat tietoja asenteistaan ja antamastaan kasvatuksesta. Suoria yhteyksiä ei tutkimuksessa havaittu muuten kuin että miesten saama lapsikeskeinen kasvatus korreloi positiivisesti heidän omille lapsilleen antamansa emotionaalisen tuen kanssa. Naisilla ei tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ollut, mutta trendinomaisesti heidän muistonsa saamastaan lapsikeskeisestä kasvatuksesta olivat positiivisesti yhteydessä heidän antamansa lapsikeskeisen kasvatuksen kanssa. Konstruktiiivisen kasvatuksen kulkeutuminen sukupolvelta toiselle oli yhteydessä 27-vuotiaiden persoonallisuustyyliihin siten, että sopeutuneiden aikuisten kokemukset lapsikeskeisestä kasvatuksesta toistuivat heidän antamassaan kasvatuksessa.

Chen ja Kaplan (2001) sekä Simons ym. (1993) tulkitsivat havaitsemansa positiivisen kasvatuksen suoran yhteyden sukupolvien välillä tarkoittavan mallioppimisen vaikutusta. Tutkimusten välittävät tekijät poikkesivat toisistaan. Chenin ja Kaplanin tutkimuksessa konstruktivisen kasvatuksen kulkeutumista sukupolvelta toiselle välittivät hyvät sosiaaliset suhteet (ystävät ja sukulaiset) ja yhteiskunnallinen osallistuminen (opiskelu, järjestöt, poliittinen toiminta). Hypoteesi psykologisen hyvinvoinnin toimimisesta välittävänä tekijänä ei saanut tukea. Simonsilla ym. välittäviä tekijöitä olivat vanhempien kasvatukseen liittyvät uskomukset naisilla ja tyytyväisyys lapseen. Yllättävinä voi pitää tuloksia, joiden mukaan miesten depressiivisyys oli positiivisesti ja naisten koulutus negatiivisesti yhteydessä supportiiviseen kasvatukseen. Myös kumppanin uskomukset kasvatuksesta vaikuttivat merkittävästi annettuun kasvatukseen.

Tässä tutkimuksessa selvitettyjä yhteyksiä on havainnollistettu kuviossa 2. *Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni* oli, onko keskilapsuuden konstruktivisuuden ja mukautuvuuden välillä sukupolvelta toiselle ulottuvaa positiivista yhteyttä muiden tekijöiden eli vanhemman persoonallisuuden, sosioekonomisen aseman ja annetun kasvatuksen vaikutusten kontrolloinnin jälkeen. Hypoteesini oli, että näiden välillä olisi positiivinen yhteys sekä ennen muiden tekijöiden kontrollointia että sen jälkeen, mikä mahdollistaisi muiden muuttujien kautta kulkevien yhteyksien tulkitsemisen välittäviksi.

KUVIO 2. Tutkimuksessa selvitetty yhteydet.

Toinen tutkimuskysymyksenäni oli, välittääkö lapsikeskeinen kasvatusta konstruktivisuuden ja mukautuvuuden jatkuvuutta sukupolvelta toiselle, ja onko saadulla ja annetulla lapsilähtöisellä kasvatuksella yhteyttä keskenään. Hypoteesini oli, että ensimmäisen sukupolven keskilap-

suuden vahva tunteiden säätely lisäisi annettavan lapsilähtöisen kasvatuksen todennäköisyyttä. Lapsilähtöisen kasvatuksen puolestaan ajattelin olevan yhteydessä toisen sukupolven konstruktiivisuuteen ja mukautuvuuteen aiempien tutkimusten tapaan. Aiemmat tutkimustulokset antoivat perusteita myös hypoteesille, että kasvatustyyli kulkisi sekä suoraan että välittävien tekijöiden kautta sukupolvelta toiselle, ja myös että lapsen oma käyttäytyminen vaikuttaisi hänen saamaansa kasvatukseen.

Kolmas selvittämäni *tutkimuskysymys* oli, välittääkö ensimmäisen sukupolven persoonallisuus konstruktiivisuutta ja mukautuvuutta sukupolvelta toiselle. Hypoteesinani oli, että ensimmäisen sukupolven keskilapsuuden tunteiden ja käyttäytymisen säätelytavat myötävaikuttaisivat tiettyjen persoonallisuudenpiirteiden ilmenemiseen aikuisuudessa (sopeutuvuus, seurallisuus) ja että näillä olisi puolestaan positiivisia yhteyksiä sekä sosioekonomiseen asemaan ja annettuun kasvatukseen että toisen sukupolven konstruktiivisuuteen ja mukautuvuuteen esimerkiksi mallioppimisen kautta.

Neljäs tutkimuskysymykseni oli, toimiiko sosioekonominen asema mukautuvuutta ja konstruktiivisuutta välittävänä tekijänä. Aiempien tulosten mukaisesti hypoteesinani oli, että vahva itsesäätely ensimmäisen sukupolven keskilapsuudessa olisi positiivisesti yhteydessä korkeampaan sosioekonomiseen asemaan aikuisena ja että ensimmäisen sukupolven sosioekonominen asema olisi positiivisesti yhteydessä toisen sukupolven itsesäätelyn kanssa. Selvitin myös, välittääkö ensimmäisen sukupolven sosioekonomisen aseman ja toisen sukupolven konstruktiivisuuden yhteyttä vähäinen kasvatuksen rajoittavuus. Tutkimushypoteesinani oli, että korkeampi sosioekonominen asema olisi yhteydessä vähäiseen kasvatuksen rajoittavuuteen, ja että tämä rajoittavuuden vähäisyys olisi positiivisesti yhteydessä toisen sukupolven itseohjautuvuuteen ja konstruktiivisuuteen.

Selvitin lisäksi, onko sukupuolella vaikutusta konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden kulkeutumiseen sukupolvelta toiselle. Oletuksenani oli, että sukupuolet eroaisivat toisistaan käsiteltävien muuttujien ja yhteyksien suhteen.

2. Tutkimuksen toteuttaminen

2.1 Tutkittavat

Tutkimuksen aineisto oli kerätty osana Lapsesta aikuiseksi –tutkimusta (JYLS) (Pulkinen, 1997; Pulkinen ym., 2000; Sinkkonen & Pulkinen, 1996). Lapsesta aikuiseksi –tutkimukseen valittiin vuonna 1968 satunnaisesti Jyväskylän alueelta 12 kokonaista kansakoulun toista

luokkaa, joihin kuului yhteensä 196 poikaa ja 173 tyttöä. Osanottajista suurin osa (93,5 %) oli syntynyt vuonna 1959 ja pieni osa oli syntynyt vuosina 1958 (3,8 %) ja 1960 (2,7 %). Otoksella edustaa hyvin vuonna 1959 syntyneitä suomalaista ikäluokkaa esim. avioitumisen, lasten määrän, koulutuksen pituuden ja työttömyyden suhteen. Tutkimuksen ensimmäinen sukupolvi koostui tästä otoksesta. Käytän tutkimuksessa heistä myös nimitystä vanhemmat tai isät ja äidit.

Vuonna 1995 (35-vuotiaana) tavoitettiin osanottajia 87 % naisista ja 82 % miehistä (Sinkkonen & Pulkkinen, 1996). Elämäntilannekyselyn täytti tällöin 161 miestä (82 %) ja 150 naista (87 %), ja henkilökohtaiseen haastatteluun osallistui 146 miestä (74 %) ja 137 naista (79 %). 25 (7%) henkilöä ei osallistunut tutkimukseen. He erosivat osallistuneista siten, että lapsena passiivisemmat osallistuivat tutkimukseen hieman vähemmän. Otoksen edustavuus säilyi hyvin.

Vuonna 1997 (38-vuotiaana) ja keväällä 1999 (40-vuotiaana) kolme neljäsosaa niistä, joilla oli kouluikäisiä lapsia, osallistui Emootion ja käyttäytymisen säätely –tutkimukseen (EMO) (Pulkkinen ym., 2000). Tutkimuksessa oli 109 alkuperäisessä otoksessa ollutta ns. indeksivanhempaa, 54 naista ja 55 miestä. He erosivat muista 8- ja 14-vuotiaina tehtyjen opettajien arvioiden perusteella siten, että he olivat 8-vuotiaina mukautuvampia ja 14-vuotiaina konstruktivisempia kuin muut. Tutkimukseen osallistui myös 149 iältään 7-13-vuotiasta lasta, joista 71 oli tyttöjä ja 78 poikia. Niin sanottu indeksilapsi valittiin siten, että hän oli, jos mahdollista, samaa sukupuolta kuin vanhempi ja mahdollisimman lähellä sitä ikää, jolloin vanhempi osallistui tutkimukseen ensimmäisen kerran vuonna 1968. Indeksilapsiin kuuluivat yhdet kaksoset. Näin indeksilapsia tuli yhteensä 110, joista 49 oli tyttöjä ja 61 oli poikia. Ei-indeksilapsia oli puolestaan 39, joista 22 oli tyttöjä ja 17 poikia. He eivät eronneet indeksilapsista merkitsevästi iän suhteen, joka oli 8 ja 13 vuoden välillä. Indeksilapset muodostivat tutkimuksen toisen sukupolven, ja käytän heistä tutkimuksessa myös nimitystä lapset tai tytöt ja pojat.

Tutkimuksen otokseksi tulivat lopulta Emootion ja käyttäytymisen säätely –tutkimukseen osallistuneet 109 indeksivanhempi ja –lapsiparia. Näistä ensimmäiseen sukupolveen kuuluvia isiä oli 55 ja äitejä 54 sekä toiseen sukupolveen kuuluvia poikia 60 ja tyttöjä 49 kappaletta. Tutkimuksen otoskoko vaihteli eri muuttujissa 83:n ja 109:n välillä. Otokseen kuuluvien indeksilasten iän keskiarvo oli 10 vuotta ja eniten otoksessa oli 9-vuotiaita.

2.2. Muuttujat

Ensimmäisen sukupolven konstruktiivisuutta ja mukautuvuutta 8-vuotiaana mitattiin vuonna 1968 opettajien täyttämällä opettaja-arviointilomakkeella, jonka on kehittänyt Lea Pulkkinen emotion ja käyttäytymisen säätelyn malliin kytkeytyen (Pitkänen, 1969). Opettaja arvioi, kuinka hyvin annetut käyttäytymiskuvaukset sopivat kuhunkin oppilaaseen asteikolla 0 – 3 (*0 = kuvaus ei sovi oppilaaseen lainkaan, 3 = sopii erittäin hyvin*). Analyysia varten muodostin vastauksista konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden keskiarvomuuttujat summaamalla vastausten arvot yhteen ja jakamalla summan vastausten lukumäärällä.

Konstruktiivisuutta luonnehtivat ensimmäisellä sukupolvella seuraavat kuvaukset: *toimii järkevästi harmillisissakin tilanteissa, ajattelee, että jos neuvottelee, niin asiat selviävät sekä pitää pienempien ja heikompien oppilaiden puolta*. Mukautuvuutta luonnehtivat seuraavat kolme kuvausta: *on rauhallinen ja kärsivällinen, ei viihdy riitelevässä joukossa, vaan lähtee pois puuhaamaan jotakin muuta sekä ei koskaan riitele toisten kanssa*. Reliabiliteettia mittaava Cronbachin alfa –kerroin oli ensimmäisen sukupolven mukautuvuudella .88 ja konstruktiivisuudella .83

Toisen sukupolven konstruktiivisuutta ja mukautuvuutta mittaavat kysymykset olivat osia moniulotteisen toveriarvioinnin opettajille soveltuvasta arviointimenetelmästä (Multidimensional Peer Nomination Inventory, MNPI) (Pulkkinen, Kaprio, & Rose, 1999), ja ne sisälsivät lähes samat sanamuodot kuin ensimmäisen sukupolvenkin osiot. Osalta lapsista kerättiin opettajien arviot Lapsesta aikuiseksi –tutkimuksen yhteydessä 1995 ja muilta kerättiin vanhempien luvalla opettajien arviot osana EMO-projektia vuosien 1997 ja 1999 aikana (Pulkkinen ym., 2000). Opettaja arvioi väittämiä asteikolla 0 – 3 (*0 = ei ole havainnut kyseistä ominaisuutta lainkaan, 3 = ominaisuus on erittäin selvästi havaittavissa*).

Konstruktiivisuutta kuvaavat väittämät toisella sukupolvella olivat: *yrittää toimia järkevästi hankalissakin tilanteissa, selvittää asiat keskustelemalla sekä pitää pienempien ja heikompien puolta*. Mukautuvuutta kuvaavat väittämät olivat: *on rauhallinen ja kärsivällinen, vetäytyy pois hankalista tilanteista ja ei riitele toisten kanssa*. Toisen sukupolven konstruktiivisuuden Cronbachin alfa oli .73 ja mukautuvuuden alfa .38.

Lapsilähtöistä kasvatusta ja perheilmapiiriä mittasin toisen sukupolven lapsen vastauksilla EMO-projektissa esitetty perheilmapiirikyselyyn (Pulkkinen ym., 2000). Kyselyn ensimmäisessä osassa lapset arvioivat kasvatusta neliluokkaisella asteikolla (*1 = lähes aina, 4 = harvoin tai ei koskaan*) kahdeksan väittämän kohdalta. Toiseessa osassa he arvioivat viisi-

luokkaisella asteikolla ($1 = \text{täysin}$, $5 = \text{ei ollenkaan}$), miten hyvin kahdeksan eri kuvailua luonnehtivat kodin ilmapiiriä.

Lasten arvioista tein taulukossa 1 kuvatun faktorianalyysin (Principal Axis Factoring, Varimax -rotaatio). Saaduista faktoreista valitsin analyysia varten faktorin 4, jossa painottui kodin ilmapiiri ja joka vaikutti parhaiten vastaavan lapsilähtöistä kasvatusta.

TAULUKKO 1. Faktorit toisen sukupolven arvioista saamastaan kasvatuksesta (Principal Axis Factoring, Varimax -rotaatio).

Osio	Faktoreiden lataukset				
	1	2	3	4	5
Onko kotisi ilmapiiri innostava, kannustava?	.76			-.17	
Onko kotisi ilmapiiri luottava, ymmärtävä?	.65				
Onko kotisi ilmapiiri avoin?	.55			.19	
Onko kotisi ilmapiiri lämmin, huolehtiva?	.50				
Vanhempasi rohkaisevat sinua olemaan itsenäinen?	.47				
Vanhempasi yrittävät selvittää asiat puhumalla, kun olet käyttäytynyt huonosti?		.68			
Vanhempasi kuuntelevat mielipiteitäsi?		.54		-.21	
Vanhempasi antavat sinulle kiitosta ja tunnustusta?		.45		-.14	
Vanhempasi rankaisevat sinua, kun teet jotain, mikä ei ole sallittua?		.35		.24	
Vanhempasi tietävät päiväohjelmastasi?			.81		
Vanhempasi tietävät missä ja kenen kanssa olet, kun et ole kotona?			.51		
Vanhempasi tietävät, mistä olet kiinnostunut, mitä harrastat ja missä vietät aikaasi?			.48		
Onko kotisi ilmapiiri riitaisa?				.57	
Onko kotisi ilmapiiri ankara?				.55	
Onko kotisi ilmapiiri välinpitämätön?				.54	
Onko kotisi ilmapiiri epäoikeudenmukainen?				.37	.89
Ominaisarvo	3.74	1.91	1.56	1.26	1.07
%-osuus vaihtelusta	23.4	11.9	9.7	7.9	6.7

Huom. Suuret vastausten arvot (positiiviset lataukset) tarkoittivat, että väite pitää huonosti tai harvoin paikkansa.

Mitä suuremman arvon jokin osio sai, sitä harvemmin sitä tapahtui tai sitä huonommin se luonnehti kodin ilmapiiriä. Faktorissa 4 painottuvat lapsen arviot, joissa kodin ilmapiiri ei juurikaan ole riitaisa, ankara, välinpitämätön tai epäoikeudenmukainen ja vanhemmat ovat usein rankaisematta lasta, kun hän tekee jotain, mikä ei ole sallittua. Lapsi kokee myös, että vanhemmat kuuntelevat hänen mielipiteitään. Analyysissä käytettiin tämän tämän faktorin faktoripistemääriä. Faktoripistemäärä muodostui siten, että mitä suuremman arvon se sai, sitä enemmän kasvatuksen voitiin sanoa olevan lapsilähtöistä.

Vanhemman antaman kasvatuksen rajoittavuutta mittasin vanhempien 36-vuotiaina teke- millään arvioilla taulukossa 2 esitetyistä kasvatustaan ja kasvatusta koskevia uskomuksiaan koskevista väitteistä ja yhdestä kysymyksestä koskien äärimmäisintä keinoa, johon vanhempi voisi turvautua lapsen tehdessä jotain luvatonta. Pulkkinen oli koonnut 28 väitettä Blockin (1981) sekä Gerrisin ym. (1993) lastenkasvatuskäytäntöjä koskevista kyselylomakkeista (Pulkkinen ym., 2000). Arviot tehtiin muuten neliluokkaisella asteikolla (*1 = ei sovi minuun lainkaan, 4 = sopii minuun erittäin hyvin*), mutta äärimmäisintä keinoa, johon vanhempi voisi turvautua lapsen tehdessä jotain luvatonta, arvioitiin kahdeksanluokkaisella asteikolla (*1 = asiallinen keskustelu, huomauttaminen, 8 = ankara ruumiillinen rankaiseminen*). Yksi vastaus ei sopinut suoraan mihinkään kahdeksasta luokasta (*”soitto isälle”*), mutta arvioin sen kuuluvan samalle tasolle kuin nuhtelun, moittimisen ja rähjäämisen (luokka 5).

Tein vanhempien arvioista faktorianalyysin (Principal Axis Factoring, Varimax –rotaatio). Taulukosta 2 esitetyistä faktoreista valitsin faktorin 2, jonka faktoripistemääriä käytin kasvatuksen rajoittavuutta mittaavana muuttujana. Sille latautuivat positiivisesti mm. vanhempien uskomukset, että lapsella ei pitäisi olla salaisuuksia vanhemmiltaan, että lapsen pitäisi oppia, että hänen perheessään tavat ja säännöt ovat tärkeitä, että toruminen ja arvostelu on lapselle eduksi, että on tärkeää, että lapset tottelevat vanhempiaan, ja että lapsen pitäisi oppia käyttäytymään kunnolla vanhempiaan kohtaan.

Vanhempien saamaa lapsilähtöistä kasvatusta mitattiin heidän retrospektiivisellä, 27-vuotiana kerätyillä arvioillaan nuoruusiässä saamastaan kasvatuksesta (Kokko & Pulkkinen, 2000). Muuttuja koostui viiden osion keskiarvosta: vanhempien välinen suhde (*0 = yksinhuoltaja tai riitaisa, 1 = hyvä suhde vanhempien välillä*), suhde isään (*0 = ei isää tai kielteisiä muistoja isästä, 1 = myönteisiä muistoja isästä*), äidiltä saatu tuki (*0 = ei äitiä tai äiti otti tutkittavan mielipiteet harvoin huomioon, 1 = äiti huomioi tutkittavan mielipiteet*), äidiltä saatu ohjaus (*0 = ei äitiä tai ohjaus heikkoa, 1 = äiti neuvoi ja ohjasi tutkittavaa*) sekä ruumiillinen rankaisu (*0 = ruumiillista rankaisua käytettiin, 1 = ei käytetty*).

Vanhempien persoonallisuutta arvioitiin heidän 36-vuotiaina täyttämällensä Karolinska Scales of Personality (KSP) –lomakkeen avulla (af Klinteberg, Schalling, & Magnusson, 1990). Siitä käytin kahta asteikkoa, joista sopeutuvuuden (*conformity*) ajattelin vastaavan lapsuuden mukautuvuutta aikuisuudessa ja eristäytyvyyden (*detachment*) vastaavan käänteisesti lapsuuden konstruktivisuutta aikuisuudessa.

Vanhemmat arvioivat omaa sopeutuvuttaan ja eristäytyvyyttään neliluokkaisella asteikolla yhteensä 30 ja eristäytyvyyttä sellaiset väittämät kuin *”olen aina yhtä kohtelias ja hillitty riip-*

TAULUKKO 2. Faktorit ensimmäisen sukupolven arvioista antamastaan kasvatuksesta
(Principal Axis Factoring, Varimax -rotaatio).

Osio	Faktoreiden lataukset							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Kerron usein lapselleni, kuinka paljon arvostan sitä, että hän yrittää tehdä jotakin tai saa jotakin aikaan.	.71							
Kun lapseni käyttäytyy huonosti, selvitämme asiat puhumalla.	.63							
Rohkaisen lastani olemaan itsenäinen.	.61							
Lasken usein leikkiä lapseni kanssa.	.58							
Osoitan lapselleni usein, että rakastan häntä.	.54							
Olen lapsen seurassa mutkaton ja rento	.54							
Minulla ja lapsellani on hyvä suhde.	.50							
Uskon, että kiitos saa aikaan enemmän kuin rangaistus.	.46	-.17						
Lapsella ei pitäisi olla salaisuuksia vanhemmiltaan.		.66						
Ohjailen lastani varoittamalla häntä pahoista asioista, joita hänelle voi tapahtua.		.62						
Opetan lapselleni, että paha saa aina palkkansa.		.62						
Uskon, että toruminen ja arvostelu on lapselle eduksi.		.50						
Lapseni pitäisi oppia, että meidän perheessämme tavat ja säännöt ovat tärkeitä		.50						
En anna lapseni kyseenalaistaa päätöksiäni.		.31						
Kun ajattelen sitä, millainen vanhempi minä olen, tunnen usein syyllisyyttä ja riittämättömyyttä.			.66					
Minulla on lasten kasvattamisessa paljon enemmän ongelmia kuin osasin odottaa.			.59					
Lasten kasvattaminen tuntuu minusta usein ylivoimaiselta tehtävältä.			.53					
Kykyni huolehtia lapsistani on vähäisempi kuin olin ajatellut.			.50					
Tiedän, mikä on lapseni päiväohjelma.				.64				
Tiedän, mistä lapseni on kiinnostunut ja mitä hän harrastaa.				.48				
Kun lapseni tekee jotakin, mikä ei ole sallittua, minä tavallisesti rankaisen häntä.		.19			.62			
Annan lapseni nähdä, että olen vihainen.		-.20			.53			
Kunnioitan lapseni mielipidettä.		-.14				-.64		
Mikä on mielestäsi äärimmäisin keino, johon voisit turvautua lapsen tehdessä jotain luvaton?						.53		
Mielestäni ruumiillinen rankaisu on tehokkain kasvatustapa.		.19				.49		
Otan selvää, missä lapseni on ja kenen kanssa hän kulloinkin on.							.75	
Otan tavallisesti huomioon lapseni mieltymykset tehdessäni suunnitelmia perheelle.							.34	
Lapseni pitäisi oppia käyttäytymään kunnolla vanhempiaan kohtaan.		.49						.58
On tärkeää, että lapset tottelevat vanhempiaan.		.43						.45
Ominaisarvo	4.96	3.42	2.31	1.95	1.55	1.39	1.14	1.05
%-osuus vaihtelusta	11.4	8.2	6.4	4.6	4.5	4.4	4.2	3.5

Huom. Suuret vastausten arvot (positiiviset lataukset) tarkoittivat, että väite pitää hyvin paikkansa.

pumatta siitä, kenen kanssa puhun”, ”olen aina viihtynyt hyvin kotona”, ”minulla ei ole koskaan ollut mitään sitä vastaan, että mi-nulta pyydetään palvelusta, ei vaikka siitä olisi vaivaakin” ja ”hyväksyn sen, etten osaa jotakin”. Eristäytyvyyttä kuvaavia väittämiä olivat mm. ”välttelen ihmisiä, jotka ovat kiinnostuneita yksityisasiastani”, ”tunnen itseni vaivautuneeksi, kun ihmiset uskoutuvat minulle” sekä ”ihmiset ovat sitä mieltä, että kätken tunteeni niin, että heidän on vaikea ymmärtää minua”. Sopeutuvuuden alfa oli .85 ja eristäytyvyyden .59.

Sosioekonomista asemaa kuvasivat 36-vuotiaana täytetyssä elämäntilannekyselyssä kysytty ammattiasema nykyisessä työpaikassa sekä koulutustaso (Pulkkinen, Ohranen, & Tolvanen, 1999). Ammattiasema luokiteltiin kolmeen kategoriaan: 1 = *työntekijä*, 2 = *alempi* ja 3 = *ylempi toimihenkilö*, ja koulutustaso neljään kategoriaan: 1 = *kurssi*, 2 = *ammattillinen koulu*, 3 = *ammattillinen opisto* ja 4 = *korkeakoulu*.

2.3. Aineiston analysointi

Analysoin aineistoa käyttäen SPSS for Windows (versio 14) ja R (versio 2.4.1) –ohjelmia sekä jälkimmäisen ohjelman rakenneyhtälömallinnuspakettia (Fox, 2006a, 2006b; R Development Core Team, 2006). Ensiksi tarkastelin muuttujien jakaumia sukupolvittain ja sukupuolitain. Tarkastelin pääosin graafisesti, miten hyvin jakaumat vastaavat normaalijakaumaoletusta ja selvitin eri ryhmien välisten varianssien tilastollista ja keskiarvojen erojen merkitsevyyttä SPSS:n tuottamalla Levenen testillä ja riippumattomien otosten kaksisuuntaisella t-testillä.

Seuraavaksi tarkastelin muuttujien välisiä korrelaatioita ja korrelaatioiden merkitsevyyttä. Korrelaatioiden tilastollista merkitsevyyttä testasin yksisuuntaisilla testeillä, koska minulla oli hypoteesit siitä, olisiko kukin korrelaatio negatiivinen vai positiivinen. Rakenneyhtälömallinnusta silmällä pitäen oli tärkeä seikka se, että muiden muuttujien kautta kulkevia polkuja oli mahdollista pitää välittävinä vain, jos tutkittavien ensimmäisen ja toisen sukupolven konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden muuttujien välillä oli tilastollisesti merkittävää korrelaatiota silloin, kun ei vielä otettu huomioon näiden samanaikaisia yhteyksiä muihin muuttujiin. Korrelaatiomatriisia käytettiin myöhemmin myös rakenneyhtälömallinnuksen perustana. Koska tutkimuksen otos oli pieni, laskin korrelaatiot muuttujien välillä, mukaan lukien rakenneyhtälömallinnuksessa käytetyn korrelaatiomatriisin, parikohtaisesti siten, että huomioin puuttuvat tiedot vain kulloiseltakin muuttujaparilta. Näin korrelaatiot tulivat lasketuksi eri muuttujapareilla erilaisilla tapausten lukumäärillä ($N = 83 - 109$).

Suorat ja epäsuorat polut ensimmäisen sukupolven mukautuvuudesta ja konstruktiivisuudesta toisen sukupolven mukautuvuuteen ja konstruktiivisuuteen estimoin rakenneyhtälömal-

linnuksen avulla. Rakensin mallin kullekin eri sukupolvien konstruktiiivisuuden ja mukautuvuuden muuttujien yhdistelmälle erikseen asettamalla siihen ensin kaikki mahdolliset tutkitavat yhteydet. Sen jälkeen vähensin ei-merkitseviä yhteyksiä yksi kerrallaan niin, että mallin diagnostiset ja informaatiokriteerit samalla paranivat tai säilyivät hyvinä. Koska oletin eräiden muuttujien välille kaksisuuntaisia kausaalisia yhteyksiä eivätkä kaikki yhteydet sisältäneet mallit olleet tällöin identifioituvia (eli kaikkia parametreja ei tällöin ollut mahdollista estimoida), estimoin aluksi vain tällaisten muuttujien välisistä suhteista sen suuntaisen, jonka ajattelin olevan vahvemman ja todennäköisemmän. Heti kun olin poistanut ei-merkitseviä parametreja tarpeeksi, lisäsin malliin myös toisensuuntaiset yhteydet. Pyrin näin rakentamaan mallin, jossa olisi vain merkitseviä tai melkein merkitseviä yhteyksiä muuttujien välillä ja joka olisi diagnostisten ja informaatiokriteerien perusteella hyvin sopiva.

Käytin rakenneyhtälömallinnuksen diagnostisina ja informaatiokriteereinä kunkin yksittäisen yhteyden merkitsevyydestin lisäksi koko mallin hyvyttä mittaavaa χ^2 -testiä, RMSEA:ta (Root Mean Square Error of Approximation), AGFI:tä (Adjusted Goodness-of-Fit Index), Tucker-Lewis NNFI:tä (Non-Normed Fit Index) sekä BIC:tä (Bayesian Information Criterion) (Garson, 2007). χ^2 -testin merkitsevä arvo tarkoittaa, että mallin korrelaatiomatriisi eroaa tilastollisesti merkitsevästi havaitusta korrelaatiomatriisista. Mallin χ^2 -testin siis tulisi olla ei-merkitsevä, jotta malli voitaisiin hyväksyä. Barrettin (2007) mukaan χ^2 -testi on paras mallin sopivuuden testi, mutta muidenkin mittareiden olemassaoloa on perusteltu mm. sillä, että χ^2 -testin tulokset saattavat johtaa harhaan, jos otoksen koko on suuri (Barrett, 2007; Bentler, 2007). Testi voi antaa harhaisia tuloksia myös, jos korrelaatiomatriisi on rakennettu niin, että eri muuttujien puuttuvat tiedot on poistettu vain kustakin yksittäisestä kahden muuttujan välisestä korrelaatioista (Garson, 2007). Tässä tutkimuksessa ongelmana olisi voinut olla jälkimmäinen seikka.

RMSEA mittaa mallin sopivuutta ja ottaa huomioon vapausasteiden määrän. Tapana on ollut pitää mallia sopivuutta hyvänä, jos RMSEA on ollut .05 tai vähemmän, ja riittävänä, jos se on ollut .08 tai vähemmän (Garson, 2007).

AGFI ottaa myös huomioon vapausasteet ja korjaa näin mallin sopivuutta mittaavaa goodness-of-fit -indeksiä (GFI). Mallia on tapana ollut pitää hyvänä, jos AGFI on ollut vähintään .90. Se voi myös saada erittäin huonosta mallin sopivuudesta kertovia nollaa pienempiä arvoja ja lähes täydellisestä sopivuudesta kertovia ykköistä suurempia arvoja (Garson, 2007).

Myös Tucker-Lewis NNFI:llä on mahdollisuus ylittää 0 – 1 vaihtelualue, jolloin sen arvo voidaan asettaa nolaksi tai ykköseksi (Garson, 2007). NNFI rankaisee myös mallin moni-

mutkaisuudesta vapausasteiden perusteella. Otoksen koko ei vaikuta siihen niin paljoa kuin muihin sopivuustesteihin. Mallia voidaan pitää hyvänä, jos NNFI on suurempi tai yhtä suuri kuin .95, ja sen ajatellaan vaativaan uudelleenmäärittystä, jos se on pienempi kuin .90.

BIC:tä voi käyttää mallien sopivuuden keskinäisessä vertailussa. Sille ei ole absoluuttisia rajoja, joiden perusteella voisi tehdä päätelmiä mallin sopivuudesta. Mallia voidaan pitää toista parempana, jos sen BIC:n arvo on toista samaan korrelaatiomatriisiin sovitetun mallin arvoa pienempi. BIC rankaisee mallin monimutkaisuudesta ja otoksen koosta niin, että sen arvo on sitä suurempi, mitä isompi on otos ja muuttujien lukumäärä (Garson, 2007).

3. Tulokset

3.1. Kuvailevaa tietoa

Taulukosta 3 havaitaan, että mukautuvuus ja konstruktiivisuus olivat jakautuneet melko tasaisesti asteikkoidensa keskipisteiden ympärille. Lapset olivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0.001$) konstruktiivisempia kuin vanhemmat. Mukautuvuudessa tilastollisesti merkittävää eroa keskiarvoissa ei löytynyt. Sekä konstruktiivisuuden että mukautuvuuden jakaumat olivat molemmilla sukupolvilla hieman litteitä. Lasten jakaumat olivat vinoja oikealle ja vanhempien jakaumat vasemmalle.

Äidit eivät eronneet isistä tilastollisesti merkitsevästi keskilapsuuden mukautuvuuden tai konstruktiivisuuden keskiarvon ja hajonnan suhteen. Äidit tosin olivat melkein merkitsevästi isiä mukautuvampia ($p < .10$). Tyttärien mukautuvuuden ja konstruktiivisuuden keskiarvot olivat tilastollisesti merkitsevästi ($p < .05$) poikia korkeampia.

Lapsikeskeistä kasvatusta mittaavien muuttujien jakaumat eivät eronneet tilastollisesti merkitsevästi sukupuolten välillä. Muuttujan jakauma oli tytöillä selvästi muita huipukkaampi ja vinompi vasemmalle, mutta graafinen tarkastelu ei kuitenkaan antanut aiheita huoleen.

Eniten tietoja puuttui kasvatuksen rajoittavuutta kuvaavasta muuttujasta, yhteensä 26:lta vanhemmalta. Rajoittavuusmuuttujan jakaumat vastasivat normaalijakauma-oletusta eivätkä eronneet keskihajonnaltaan eri sukupuolilla. Keskiarvoltaan isät antoivat tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < .001$) rajoittavampaa kasvatusta kuin äidit.

Sopeutuvuuden keskiarvoissa ei sukupuolten välillä ollut tilastollisesti merkitsevää eroa. Isien jakauma oli tosin äitien jakaumaa huipukkaampi. Isät olivat tilastollisesti hyvin merkitsevästi ($p < 0.01$) äitejä eristäytyvämpiä. Äitien eristäytyvyyden jakauma muistutti muuten normaalijakaumaa paitsi että siinä oli kasaantunut epätavallisen paljon arvoja 2:lle (tarkoittaa

vastausta: ”ei sovi kovin hyvin”), mikä teki jakaumasta huipukkaan ja vähensi hieman muuttujan käyttökelpoisuutta.

TAULUKKO 3. Kuvailevia tietoja muuttujista.

Muuttuja ja ryhmä	Min.	Maks.	Keskiarvo	Mediaani	Moodi	SD	Vinous	Huipukkuus	<i>n</i>	Puuttui
Konstruktivisuus										
äidit ja isät	0	3	1.4	1.3	1	.80	.36	-.51	109	0
tytöt ja pojat	0	3	1.8	2.0	2	.68	-.33	-.47	99	10
äidit	0	3	1.5	1.3	1	.80	.35	-.43	54	0
isät	0	3	1.3	1.0	1	.79	.38	-.53	55	0
tytöt	.67	3	2.0	2.0	2	.59	-.18	-.52	44	5
pojat	0	3	1.7	1.7	1.7	.72	-.26	-.68	55	5
Mukautuvuus										
äidit ja isät	0	3	1.6	1.7	1	.83	.02	-.75	109	0
tytöt ja pojat	0	3	1.6	1.7	2	.64	-.17	-.44	99	10
äidit	0	3	1.7	1.7	1	.82	-.04	-.62	54	0
isät	0	3	1.4	1.3	1	.83	.08	-.84	55	0
tytöt	.67	3	1.8	1.7	2	.58	-.09	-.50	44	5
pojat	0	2.7	1.4	1.3	2	.67	-.07	-.57	55	5
Saatu lapsilähtöinen kasvat										
äidit ja isät	0	1	.52	.60	.60	.22	-.12	-.57	102	7
tytöt ja pojat	-2.5	1.5	-.01	.16	.	.80	-.51	.23	103	6
äidit	0	1	.52	.55	.40	.22	.06	-.22	52	2
isät	0	1	.52	.60	.60	.23	-.27	-.80	50	5
tytöt	-2.3	1.2	.06	.24	.	.74	-.99	1.3	46	3
pojat	-2.5	1.5	-.06	.05	.	.85	-.22	-.12	57	3
Annetun kasvatuk-										
sen rajoittavuus										
äidit ja isät	-2.1	1.9	-.09	.07	.	.90	-.11	-.35	83	26
äidit	-2.1	1.9	-.47	-.53	.	.89	.21	-.13	44	10
isät	-1.1	1.9	.35	.36	.	.71	.04	-.48	39	16
Sopeutuvuus										
äidit ja isät	2.2	3.8	3.1	3.1	3	.32	-.25	-.12	102	7
äidit	2.4	3.6	3.1	3.1	3.1	.40	-.34	-.72	52	2
isät	2.2	3.8	3.1	3.1	3	.32	-.17	.65	50	5
Eristäytyvyys										
äidit ja isät	1.2	3.5	2.1	2.1	2	.41	.30	.86	102	7
äidit	1.2	3.5	2.0	2.0	2	.32	.73	2.8	52	2
isät	1.3	3.2	2.3	2.2	2	.37	.07	.26	50	5
Ammattiasema										
äidit ja isät	1	3	1.9	2.0	2	.65	.07	-.59	109	0
äidit	1	3	2.2	2.0	2	.49	.35	.81	54	0
isät	1	3	1.7	2.0	1	.71	.49	-.88	55	0
Koulutustaso										
äidit ja isät	1	4	2.5	3.0	3	.87	-.06	-.63	109	0
äidit	1	4	2.7	3.0	3	.79	-.36	-.10	54	0
isät	1	4	2.3	2.0	2	.90	.29	-.59	55	0

Koko aineistossa vanhempien yleisin ammattistatus oli alempi toimihenkilö ja yleisin koulutautumisen taso oli ammatillinen opisto. Äideillä oli tilastollisesti erittäin merkitsevästi isää korkeampi ammattiasema ($p < 0.001$) ja merkitsevästi parempi koulutustaso ($p < 0.05$). Hajoitusta äitien ammattiasemassa oli myös tilastollisesti erittäin merkitsevästi ($p < 0.001$) pienempi kuin isillä.

3.2. Korrelaatiot

Tutkittujen muuttujien väliset korrelaatiot koko aineistolle sekä äideille ja isille erikseen on esitetty taulukossa 4. Taulukosta nähdään, että vanhemman mukautuvuus oli yksisuuntaisen testin perusteella tilastollisesti merkitsevästi ja positiivisesti yhteydessä lapsen konstruktiivisuuteen. Muita tilastollisesti merkitseviä korrelaatioita konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden välillä sukupolvelta toiselle ei löytynyt.

Koko aineistossa vanhemman mukautuvuus korreloi positiivisesti myös sopeutuvuuden, ammattiaseman sekä vanhemman saaman lapsilähtöisen kasvatuksen kanssa. Lapsen konstruktiivisuus korreloi positiivisesti lisäksi vanhemman ammattiaseman ja lapsen saaman lapsilähtöisen kasvatuksen kanssa. Lapsen konstruktiivisuuden negatiivinen korrelaatio vanhemman antaman rajoittavan kasvatuksen kanssa oli tilastollisesti melkein merkitsevä.

Lapsen saama lapsilähtöinen kasvatus ei korreloinut merkitsevästi vanhemman saaman lapsilähtöisen kasvatuksen eikä vanhemman antaman rajoittavan kasvatuksen kanssa. Vanhemman saama lapsilähtöinen kasvatus oli positiivisesti yhteydessä hänen antamaansa rajoittavaan kasvatukseen.

Sopeutuvuus korreloi positiivisesti vanhemman mukautuvuuden lisäksi vanhemman konstruktiivisuuden, koulutustason sekä vanhemman saaman lapsilähtöisen kasvatuksen kanssa, ja se oli negatiivisesti yhteydessä eristäytyvyyteen. Vanhemman eristäytyvyys oli positiivisesti yhteydessä hänen antamaansa rajoittavaan kasvatukseen. Vanhemman eristäytyvyys ja sopeutuvuus eivät korreloineet merkitsevästi lapsen konstruktiivisuuden tai mukautuvuuden kanssa.

Vanhemman sosioekonomista asemaa kuvaavat muuttujat, koulutustaso ja ammattiasema, korreloivat positiivisesti ja voimakkaasti keskenään. Koulutustaso ja ammattiasema korreloivat positiivisesti yllä mainittujen yhteyksien lisäksi molemmat myös vanhemman konstruktiivisuuden kanssa, ja ne olivat negatiivisesti yhteydessä vanhemman antamaan rajoittavaan kasvatukseen.

TAULUKKO 4. Muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiot ($N = 83 - 109$).

Korrelaatiot koko aineistolle													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1 Mukautuvuus 1. sukupolvi	-												
2 Konstruktiivisuus 1. sukupolvi	.579**	-											
3 Mukautuvuus 2. sukupolvi	.020	.003	-										
4 Konstruktiivisuus 2. sukupolvi	.191*	.106	.315**	-									
5 Sopeutuvuus	.312**	.255**	-.103	-.051	-								
6 Eristäytyvyys	-.129	-.015	-.029	-.003	-.215*	-							
7 Koulutustaso	.116	.266**	.079	.053	.185*	-.095	-						
8 Ammattiasema	.191*	.295**	.020	.233*	.112	-.055	.610**	-					
9 Lapsen saama lapsilähtöinen kasvatus	.057	.009	.171	.313**	.079	-.125	.022	.119	-				
10 Vanhemman saama lapsilähtöinen kasvatus	.183*	.240**	-.151	-.123	.406**	-.137	.038	.048	.050	-			
11 Vanhemman antama rajoittava kasvatus	-.078	-.045	.030	-.152	.041	.365**	-.235*	-.409**	-.001	.228*	-		
12 Sukupuoli (1 = n, 2 = m) 1. sukupolvi	-.168*	-.089	.027	-.172*	-.019	.333**	-.229**	-.340**	-.022	.007	.454**	-	
13 Sukupuoli (1 = t, 2 = p) 2. sukupolvi	-.068	-.159*	-.239**	-.202*	-.025	.142	-.155	.103	-.076	.029	.146	.137	-

Korrelaatiot äideille (alakolmio, $n = 44 - 54$) ja isille (yläkolmio, $n = 39 - 55$)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1 Mukautuvuus 1. sukupolvi	-	.621**	.210	.152	.260*	.008	.171	.263*	.066	.107	-.092
2 Konstruktiivisuus 1. sukupolvi	.528**	-	.132	.137	.407**	-.106	.127	.312*	.117	.250*	-.047
3 Mukautuvuus 2. sukupolvi	-.194	-.131	-	.411**	-.107	-.045	-.036	-.042	.201	-.192	.167
4 Konstruktiivisuus 2. sukupolvi	.184	.044	.192	-	-.044	.083	-.022	.187	.391**	-.082	.132
5 Sopeutuvuus	.371**	.118	-.098	-.067	-	-.143	.298*	.243*	.089	.281*	-.154
6 Eristäytyvyys	-.138	.149	-.027	.054	-.292*	-	-.117	.116	-.211	-.246*	.132
7 Koulutustaso	-.024	.398**	.259*	.030	.065	.037	-	.606**	.156	.014	-.199
8 Ammattiasema	-.027	.253*	.156	.172	-.070	-.026	.551**	-	.149	.080	-.515**
9 Lapsen saama lapsilähtöinen kasvatus	.041	-.119	.137	.212	.069	-.013	-.173	.073	-	.004	-.027
10 Vanhemman saama lapsilähtöinen kasvatus	.272*	.234*	-.104	-.178	.530**	-.076	.072	.015	.100	-	.017
11 Vanhemman antama rajoittava kasvatus	.111	.082	-.118	-.246	.216	.333*	-.075	-.076	.039	.420**	

Huom. Pearsonin korrelaatio. Pairwise –menetelmä ja yksisuuntainen merkitsevyydesti.

** $p < 0.01$; * $p < 0.05$

Sukupuolen korrelaatiot vanhempien eristäytyvyyden, koulutustason ja ammattiaseman kanssa havaittiin jo kuvailevaa tietoa käsitellessä: isät olivat keskimäärin äitejä eristäytyvämpiä, vähemmän kouluttautuneita ja alemmassa ammattiasemassa sekä antoivat rajoittavampaa kasvatusta kuin äidit. Miesten lapset olivat yksisuuntaisen testin mukaan myös merkittävästi vähemmän konstruktivisia kuin naisten lapset. Lasten sukupuoli oli yhteydessä säätelytapoihin siten, että pojat olivat vähemmän konstruktivisia ja mukautuvia ja heillä oli otoksessa vähemmän konstruktivisia vanhempia.

Äitejä ja isiä erikseen tarkasteltaessa ensimmäisen ja toisen sukupolven välisiä mukautuvuuden tai konstruktivisuuden tilastollisesti merkitseviä korrelaatioita ei löytynyt. Lapsen saama lapsilähtöinen kasvatusta korreloi positiivisesti lapsen konstruktivisuuden kanssa vain silloin, kun aineisto koostui isistä ja heidän lapsistaan. Vanhempien saama lapsilähtöinen kasvatusta puolestaan korreloi positiivisesti heidän konstruktivisuutensa ja sopeutuvuutensa kanssa molemmilla sukupuolilla ja lisäksi mukautuvuuden kanssa naisilla. Miesten eristäytyvyys oli käänteisesti yhteydessä heidän saamaansa lapsilähtöiseen kasvatukseen. Annetun ja saadun lapsilähtöisen kasvatuksen välillä ei ollut merkittävää korrelaatiota isillä eikä äideillä.

Ensimmäisen sukupolven antaman kasvatuksen rajoittavuuden korrelaatiot muihin muutujiin erosivat miehillä ja naisilla. Kasvatuksen rajoittavuus oli negatiivisesti yhteydessä ammattiasemaan vain miehillä. Tilastollisesti merkitsevä positiivinen korrelaatio vanhemman antaman rajoittavan kasvatuksen sekä eristäytyvyyden ja vanhemman saaman lapsilähtöisen kasvatuksen kanssa oli vain äideillä.

Vanhemman keskilapsuuden mukautuvuus oli positiivisesti yhteydessä sopeutuvuuteen aikuisuudessa kummallakin sukupuolella. Isillä sopeutuvuus korreloi positiivisesti myös konstruktivisuuden kanssa. Äideillä sopeutuvuus oli käänteisesti yhteydessä eristäytyvyyden kanssa, ja isillä sopeutuvuus oli myös positiivisesti yhteydessä koulutustasoon ja ammattiasemaan.

Äideillä puolestaan koulutustaso oli positiivisesti yhteydessä heidän keskilapsuutensa konstruktivisuuteen, ja äitien koulutustasonsa korreloi positiivisesti myös heidän lastensa mukautuvuuden kanssa. Äidin ja isän ammattiasemalla eikä isän koulutustasolla ollut erikseen tarkasteltuna merkittävää yhteyttä lapsen mukautuvuuteen tai konstruktivisuuteen. Koulutustaso korreloi positiivisesti ammattiaseman kanssa molemmilla sukupuolilla. Äitien ammattiasema korreloi positiivisesti heidän keskilapsuutensa konstruktivisuuden kanssa ja isillä heidän keskilapsuutensa mukautuvuuden ja konstruktivisuuden kanssa.

Positiivinen yhteys vanhemman saaman lapsilähtöisen kasvatuksen ja antaman kasvatuksen rajoittavuuden välillä oli yllättävä. Kun tarkastelin kasvatusmuuttujien osioiden korrelaatioita tarkemmin, selvisi, että koko aineiston tasolla vanhemman saaman kasvatuksen lapsilähtöisyyden ja antaman kasvatuksen rajoittavuuden välinen positiivinen korrelaatio oli peräisin erityisesti rajoittavan kasvatuksen faktoriin latautuvasta väittämästä: ”*opetan lapselleni, että paha saa aina palkkansa*” (saatu lapsilähtöinen kasvatus: $r = .18, p < .05$; rajoittava kasvatus -faktoripistemäärä: $r = .66, p < .001$). Äideillä erikseen oli molemmilla muuttujilla tilastollisesti merkitsevä positiivinen yhteys rajoittavan kasvatuksen faktoriin latautuvaan väittämään: ”*ohjailen lastani varoittamalla häntä pahoista asioista, joita hänelle voi tapahtua*” (saatu lapsilähtöinen kasvatus: $r = .35, p < .01$; rajoittavuus: $r = .72, p < .001$). Lisäksi molemmat muuttujat korreloivat mm. negatiivisesti äärimmäisen rankaisukeinon vakavuuden kanssa, vaikka tilastollista merkitsevyyttä ei löytynyt kuin äitien kokeman kasvatuksen lapsilähtöisyyden osalta (äitien rajoittavuus: $r = -.21, p < .10$; saatu lapsilähtöinen kasvatus: $r = -.37, p < .01$).

Vaikka käytettyjen muuttujien tasolla ei ollut tilastollisesti merkitseviä yhteyksiä vanhemman arvioiden ja lapsen kokeman kasvatuksen lapsilähtöisyyden välillä, niitä löytyi kuitenkin yksittäisistä osioista. Lapsen kokeman kasvatuksen lapsilähtöisyyden kanssa korreloivat negatiivisesti mm. vanhemman kokemat ongelmat kasvattamisessa ($r = -.17, p < .05$) ja se, että vanhempi piti ruumiillista rankaisua tehokkaimpana kasvatustapana ($r = -.20, p < .05$). Tilastollisesti merkitsevä positiivinen korrelaatio oli lapsen kokemukseen kasvatuksensa lapsilähtöisyydestä sillä, että äiti ($r = .24, p < .05$) tai isä ($r = .30, p < .05$) laski usein leikkiä lastensa kanssa. Lisäksi joistain yksittäisistä osioista löytyi positiivista korrelaatiota ensimmäisen sukupolven omissa arvioissa kokemansa ja antamansa kasvatuksen lapsilähtöisyyden välillä, vaikka sitä ei käytettyjen muuttujien välillä ilmennytkään.

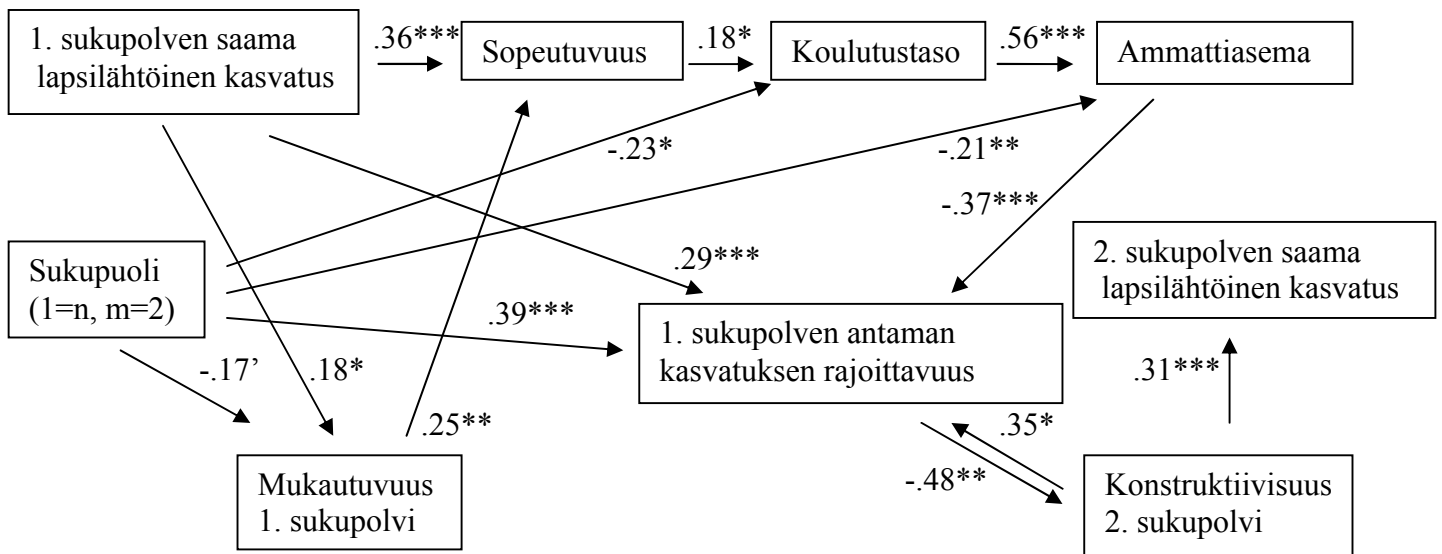
Negatiivinen korrelaatio vanhemman sosioekonomisen aseman ja kasvatuksen rajoittavuuden välillä oli peräisin erityisesti uskomuksista, että kiitos saa aikaan enemmän kuin rangaistus (ammattiasema: $r = .19, p < .05$), että toruminen ja arvostelu on lapselle eduksi (ammattiasema: $r = -.24, p < .01$), että lapsella ei pitäisi olla salaisuuksia vanhemmiltaan (ammattiasema: $r = -.21, p < .05$) ja että ruumiillinen rankaisu on tehokkain kasvatustapa (ammattiasema: $r = -.27, p < .01$). Vastakkaissuuntaiset korrelaatiot olivat muuttujilla myös siihen, että vanhempi ohjailee lasta varoittamalla häntä pahoista asioista, joita hänelle voi tapahtua (ammattiasema: $r = -.29, p < .01$). Sosioekonomista asemaa kuvaavista muuttujista yksistään koulutustaso oli, toisin kuin rajoittavuus, positiivisesti yhteydessä siihen, että vanhempi antaa

lapsen nähdä, että on vihainen (koulutus: $r = .24, p < .01$). Miehillä oli kasvatuksen rajoittavuudella ja sosioekonomisella asemalla vastakkaissuuntainen korrelaatio siinä, ettei isä antanut lapsensa kyseenalaistaa päätöksiään (ammattiasema: $r = -.26, p < .05$). Lisäksi sosioekonominen asema korreloi merkitsevästi ja positiivisesti sen kanssa, että vanhempi arvioi osoittavansa lapselle usein, että rakastaa häntä (koulutus: $r = .23, p < .01$), ja negatiivisesti sen kanssa, että kyky huolehtia lapsista on vähäisempi kuin vanhempi oli ajatellut (ammattiasema: $r = -.19, p < .05$).

3.3. Rakenneyhtälömallit

Tein taulukossa 4 esitettyä koko aineiston korrelaatiomatriisia käyttäen rakenneyhtälömallit kaikille keskilapsuuden konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden yhdistelmille sukupolvelta toiselle eli vanhemman mukautuvuudesta lapsen mukautuvuuteen, vanhemman konstruktiivisuudesta lapsen konstruktiivisuuteen, vanhemman konstruktiivisuudesta lapsen mukautuvuuteen sekä vanhemman mukautuvuudesta lapsen konstruktiivisuuteen. Näistä vain mallin, jossa oli vanhempien mukautuvuus ja lasten konstruktiivisuus, erilaisten muuttujien kautta kulkevaa yhteyttä voi pitää välittävänä. Tämä johtuu siitä, että säätelytapoja kuvaavista muuttujista vain niiden välillä oli tilastollisesti merkitsevää korrelaatiota eri sukupolvien välillä.

Kuviossa 3 esitetty ensimmäinen malli koski ensimmäisen sukupolven mukautuvuuden polkuja toisen sukupolven konstruktiivisuuteen. Mallinrakennuksen ensimmäisessä vaiheessa oli mukana kaikki johdannossa esitetyt yhteydet muuttujien vanhemman ja lapsen sukupuoli, vanhemman saama lapsilähtöinen kasvatus, eristäytyvyys, sopeutuvuus, ensimmäisen sukupolven antaman kasvatuksen rajoittavuus, lapsen saama lapsilähtöinen kasvatus, ensimmäisen sukupolven keskilapsuuden mukautuvuus, toisen sukupolven keskilapsuuden konstruktiivisuus, koulutustaso sekä ammattiasema välillä. Kaksisuuntaisia yhteyksiä tutkin vanhempien ja lasten saaman kasvatuksen sekä heidän konstruktiivisuutensa ja mukautuvuutensa välillä sekä vanhemman sosioekonomisten tekijöiden ja persoonallisuuden välillä, ja lisäksi malliin kummankinsuuntaiset yhteydet, kun mallin identifioituvuus salli sen. Eristäytyvyyden ja sopeutuvuuden välille on olettanut kausaalista yhteyttä, vaan asetin mallissa niiden välille kovarianssirelaation. Kun poistin yksi kerrallaan mallista yhteyksiä, jotka olivat vähemmän kuin melkein merkitseviä ($p > .10$), sain lopulta kuviossa esitetyn mallin, jossa on esitetty vain melkein merkitsevät tai merkitsevät yhteydet. χ^2 -testin mukaan mallia ei hylätty, ja muidenkin kriteereiden mukaan se oli varsin hyvin sopiva.

$$\chi^2(22) = 10.37, p = .98$$

$$\text{RMSEA index} = .00$$

$$\text{AGFI} = .96$$

$$\text{Tucker-Lewis NNFI} = 1$$

$$\text{BIC} = -92.84$$

Huom. ' $p < .10$ * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

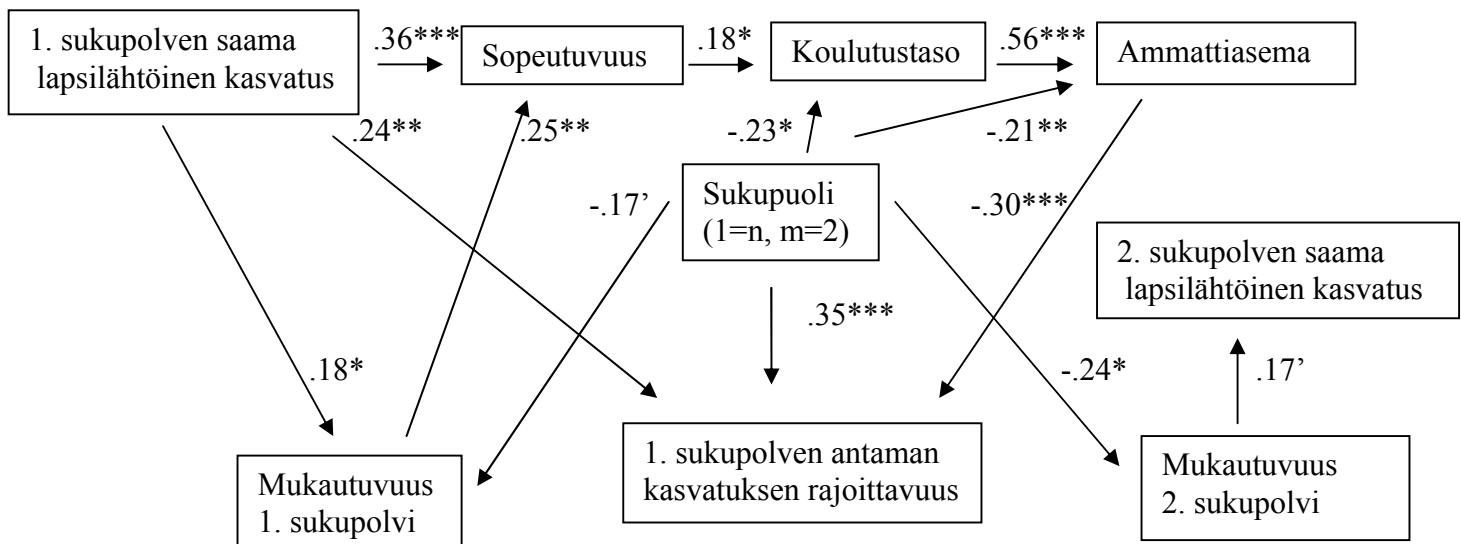
KUVIO 3. Rakenneyhtälömalli: vanhemman mukautuvuus ja lapsen konstruktivisuus.

Lopullisesta mallista hävisi mukautuvuuden ja konstruktivisuuden välinen suora positiivinen yhteys, joka oli tullut korrelaatioissa esille; yhteys oli sen sijaan epäsuora ja kulki erilaisten välittävien tekijöiden kautta. Vanhemman retrospektiivinen arvio saamastaan kasvatuksesta oli positiivisesti yhteydessä hänen sopeutuvuuteensa, antamansa kasvatuksen rajoittavuuteen ja hänen mukautuvuuteensa lapsena. Vanhemman mukautuvuus ja saamansa lapsilähtöinen kasvatus olivat molemmat positiivisesti yhteydessä sopeutuvuuteen aikuisena. Sopeutuvuudella puolestaan oli positiivinen yhteys koulutustasoon, jolla oli vahva positiivinen yhteys ammattiasemaan. Vanhemman ammattiasema oli negatiivisesti yhteydessä antamansa kasvatuksen rajoittavuuteen, joka puolestaan oli negatiivisesti yhteydessä lapsen konstruktivisuuteen. Lapsen konstruktivisuudella oli kuitenkin positiivinen yhteys takaisin saamansa kasvatuksen rajoittavuuteen. Vanhemman sukupuolella oli mallissa vaikutusta hänen mukautuvuuteensa, sosioekonomiseen asemaansa sekä antamaansa kasvatuksen rajoittavuuteen.

Käyttämälläni menettelytavalla malliin jäi kausaalisuhde lapsen konstruktivisuudesta hänen saamaansa lapsilähtöiseen kasvatukseen, mutta ei toisinpäin, mikä oli hieman odottamaton tulos. Se kuitenkin näyttää tilastollisesti perustellulta, ja sopivan hieman paremmin ha-

vaittuun korrelaatiomatriisiin kuin toisensuuntainen yhteys. Jos mukana olisivat olleet suhteet kumpaankin suuntaan, olisi kasvatuksesta konstruktivisuuteen kulkevan vaikutuksen estimaatti ollut .11 ($p = .60$) ja konstruktivisuudesta kasvatukseen kulkevan vaikutuksen estimaatti .22 ($p = .28$) sekä mallin BIC -88.41. Jos olisin valinnut vain vaikutuksen kasvatuksesta konstruktivisuuteen, olisi sen estimaatti ollut .31 ($p < .001$) ja mallin BIC -92.15. Lapsen saama lapsilähtöistä kasvatusta mitannut muuttuja ei ollut yhteydessä muihin muuttujiin.

Kuviossa 4 esitetään malli, jonka rakensin selvittääkseni, onko ensimmäisen sukupolven mukautuvuus yhteydessä tekijöihin, jotka olisivat yhteydessä myös toisen sukupolven mukautuvuuden kanssa. Tilastollisesti merkitsevää suoraa korrelaatiota näiden muuttujien välillä ei havaittu. Sukupuolimuuttuja koski mallissa lapsen sukupuolta lapsen mukautuvuuden osalta, mutta muuten kyseessä oli vanhemman sukupuoli.

$\chi^2(19) = 11.49, p = .99$

RMSEA index = .00

AGFI = .96

Tucker-Lewis NNFI = 1

BIC = -134.04

Huom. ' $p < .10$ * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

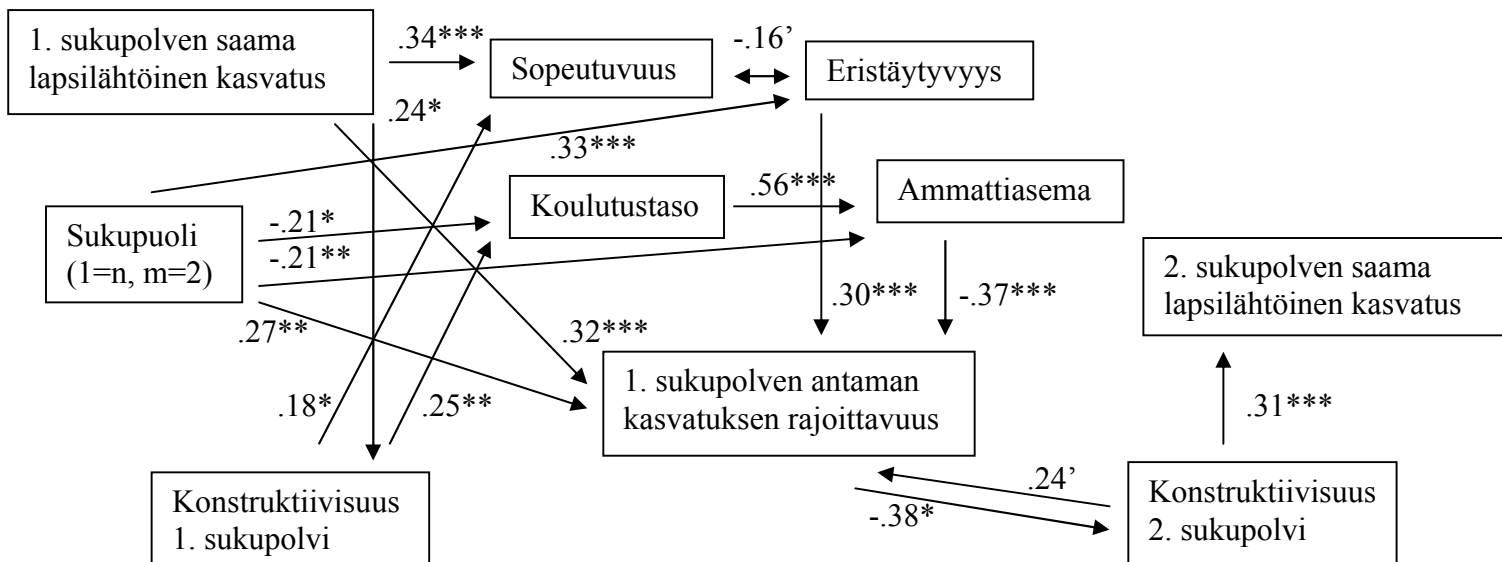
KUVIO 4. Rakennetyt mallit: ensimmäisen sukupolven ja toisen sukupolven mukautuvuus.

Kuviosta nähdään, että yhteyksien ketjua sukupolvelta toiselle ei ole. Vanhemman antaman kasvatuksen rajoittavuus ei ole edes tilastollisesti melkein merkitsevästi yhteydessä lapsen mukautuvuuteen. Lapsen mukautuvuuden vaikutus kasvatuksensa lapsilähtöisyyteen on vain melkein merkitsevä. Lapsen sukupuoli vaikuttaa mallissa hänen mukautuvuuteensa. Muut yh-

teydet ovat samat kuin kuviossa 3. Malli on diagnostisten ja informaatiokriteerien perusteella hyvä.

Kun mallissa olivat mukana lapsen mukautuvuuden ja saamansa lapsilähtöisen kasvatuksen vaikutukset kumpaankin suuntaan, estimaatit olivat $-.15$ ($p = .72$) kasvatuksesta mukautuvuuteen ja $.32$ ($p = .43$) mukautuvuudesta kasvatukseen. Mallin BIC oli tällöin -129.49 . Jos olisin käyttänyt vain yhteyttä kasvatuksesta mukautuvuuteen, olisi sen estimaatti ollut $.15$ ($p = .10$) ja mallin BIC -133.57 .

Kuviossa 5 on esitetty malli, jossa kuvataan ensimmäisen ja toisen sukupolven konstruktivisuuden välistä yhteyksien ketjua. Konstruktivisuuskaan ei korreloinut tilastollisesti merkitsevästi suoraan ensimmäisen ja toisen sukupolven välillä. Kuvioissa 3 ja 4 havainnollistettuihin malliin verrattuna sopeutuvuuden merkitys yhteyksien ketjussa vähenee. Se ei ole tilastollisesti edes melkein merkitsevästi yhteydessä koulutustasoon, johon ensimmäisen sukupolven konstruktivisuus on nyt suoraan positiivisesti yhteydessä. Sopeutuvuus on kuitenkin nyt negatiivisesti yhteydessä eristäytyvyyteen, joka lisää todennäköisyyttä, että vanhemman kasvatusta rajoittavaa, millä on negatiivinen vaikutus lapsen konstruktivisuuteen. Vanhemman korkeampi sosioekonominen asema lisää tässäkin mallissa todennäköisyyttä lapsen konstruktivisuuteen vähemmän kasvatuksen rajoittavuuden kautta. Mallin diagnostiset ja informaatiokriteerit ovat kunnossa.

$$\chi^2(39) = 33.04, p = .74$$

$$\text{RMSEA index} = .00$$

$$\text{AGFI} = .91$$

$$\text{Tucker-Lewis NNFI} = 1$$

Huom. ' $p < .10$ * $p < .05$ ** $p < .01$ *** $p < .001$

KUVIO 5. Rakennetyt malli: vanhemman konstruktivisuus ja lapsen konstruktivisuus.

den ja toisen sukupolven konstruktivisuuden osalta. Muita tilastollisesti merkitseviä korrelaatioita eri sukupolvien konstruktivisuuden ja mukautuvuuden välillä ei löytynyt. Tämä yhteys ensimmäisen sukupolven mukautuvuuden ja toisen sukupolven konstruktivisuuden välillä katosi rakenneyhtälömallissa, jossa otettiin huomioon yhteydet muihin muuttujiin. Näin hypoteesit mahdollisesta perinnöllisten tekijöiden kuten temperamentin suorasta vaikutuksesta säätelytapojen jatkuvuuteen sukupolvelta toiselle ei saanut tässä tutkimuksessa tukea.

Toinen tutkimushypoteesini, että lapsilähtöinen kasvatustapa on osa muuttujien ketjua sukupolvelta toiselle, ei saanut selvää tukea. Kummallakin sukupolvella mukautuvuus ja konstruktivisuus olivat molemmat positiivisesti yhteydessä saatuun lapsilähtöiseen kasvatukseen, mukautuvuus lähinnä melkein merkitsevästi ja konstruktivisuus merkitsevämmin. Yhteyksien suunnaksi sopi malleissa parhaiten ensimmäisellä sukupolvella vaikutus kasvatuksesta mukautuvuuteen ja konstruktivisuuteen ja toisella sukupolvella näistä säätelytavoista kasvatukseen. Vanhemman saaman kasvatuksen lapsilähtöisyyttä kuvannut muuttuja toisaalta lisäsi malleissa lapsen konstruktivisuutta vanhemman vahvan tunteiden hallinnan, sopeutuvuuden, sosioekonomisen aseman ja siten lapselle annetun kasvatuksen vähäisemmän rajoittavuuden kautta. Tähän kasvatuksen rajoittavuuteen vanhemman saaman kasvatuksen lapsilähtöisyydellä oli kuitenkin myös hypoteesien vastainen suora positiivinen yhteys, joka vähensi konstruktivisuutta. Myöskään hypoteesini lapsilähtöisen kasvatuksen jatkuvuudesta sukupolvelta toiselle ei saanut tässä tutkimuksessa vahvistusta muuten kuin yksittäisissä muuttujien osioissa.

Kolmas oletukseni persoonallisuuden välittävästä vaikutuksesta osoittautui osittain oikeaksi. Vanhempien aikuisiän sopeutuvuus oli positiivisesti yhteydessä heidän keskilapsuutensa konstruktivisuuteen ja mukautuvuuteen sekä mukautuvuuden osalta myös koulutustasoon, joka oli ammattiaseman ja kasvatuksen rajoittavuuden vähäisyyden kautta positiivisesti yhteydessä lasten konstruktivisuuteen. Sopeutuvuus oli myös negatiivisesti yhteydessä eristäytyvyyteen, joka lisäsi riskiä sille, että kasvatustapa olisi rajoittavaa, ja siten sopeutuvuus oli myös tätä kautta epäsuorasti positiivisesti yhteydessä lapsen konstruktivisuuteen.

Myös *neljäs* hypoteesini, että sosioekonominen asema toimisi välittäjänä, osoittautui oikeaksi. Sosioekonominen asema oli myös osa polkua ensimmäisen sukupolven konstruktivisuudesta toisen sukupolven konstruktivisuuteen. Tutkimuskysymykseni, välittääkö ensimmäisen sukupolven ammattiaseman ja toisen sukupolven konstruktivisuuden välistä yhteyttä kasvatuksen vähäinen rajoittavuus, sai tutkimuksessani myönteisen vastauksen. Ammattiasema oli negatiivisesti yhteydessä annetun kasvatuksen rajoittavuuteen, ja kasvatuksen

rajoittavuus oli negatiivisesti yhteydessä konstruktiivisuuteen, ja ammattiaseman suora positiivinen yhteys konstruktiivisuuteen katosi, kun tämä tekijä otettiin huomioon. Kasvatuksen rajoittavuus vähensi lapsen konstruktiivisuutta, mutta lapsen konstruktiivisuus yllättäen lisäsi kasvatuksen rajoittavuutta.

Myös hypoteesini sukupuolen vaikutuksesta sukupuolelta toiselle ulottuviin konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden polkuihin sai alustavaa tukea. Ensimmäisen sukupolven miesten ja naisten käytettyjen muuttujien korrelaatiomatriisit poikkesivat toisistaan ja sukupuolella oli merkitseviä yhteyksiä rakenneyhtälömalleissa käytettyihin muuttujiin. Esimerkiksi ammattiaseman tilastollisesti merkitsevä ja poluissa tärkeäksi osoittautunut negatiivinen korrelaatio kasvatuksen rajoittavuuteen havaittiin vain isillä.

Tutkimustulokset vastasivat osittain aiempia havaintoja myönteisten käyttäytymistapojen kulkeutumisesta sukupolvelta toiselle. Sääteilytapojen kulkeutumista sukupolvelta toiselle tapahtui Tirkkosen ym. (2004) tutkimuksen tapaan, mutta tässä tutkimuksessa ei havaittu, että lapsen ja vanhemman tunteiden sääteilytapojen välillä olisi suoraa yhteyttä muiden tekijöiden kontrolloinnin jälkeen tai että lapsilähtöinen kasvatus toimisi välittävänä tekijänä. Ero sääteilytapojen suoran yhteyden havaitsemisessa voi osittain johtua siitä, että tutkimuksessani otettiin huomioon enemmän välittäviä tekijöitä. On vaikeampi selittää, miksi lapsilähtöinen vanhemmuus ei tutkimuksessani ollut välittävänä tekijänä sukupolvien sääteilytapojen välillä. Tirkkosen ym. tutkimuksessaan käyttämät muuttujat toisaalta mittasivat mahdollisesti tarkemmin vanhemmuuden lapsilähtöisyyttä ja tunteiden sääteilystrategioita (vaikka he myös kritisoivat tutkimuksessaan käyttämänsä tunteiden säätelyn mittaria), mutta toisaalta käyttämästäni tutkimusasetelmasta poiketen vanhemmat tekivät sääteilytapojen arviot molemmille sukupolville ja tutkimuksessa käytettiin poikkileikkausaineistoa. Esimerkiksi temperamenttiin liittyvät perinnölliset tekijät olisivat saattaneet olla sekä kasvatuksen lapsilähtöisyyden että tunteiden sääteilystrategioiden taustalla molemmilla sukupolvilla. Omassa tutkimuksessani tämä vaihtoehto ei kuitenkaan saanut tukea.

Toisin kuin Chenin ja Kaplanin (2001) ja Simonsin ym. (1993) aiemmissä lapsilähtöisen kasvatuksen kulkeutumisesta sukupolvelta toiselle selvittäneissä tutkimuksissa, tässä tutkimuksessa ei havaittu yhteyttä niiden välillä. Sen sijaan tulokset vastasivat Chassinin ym. (1998) sekä Männikön ja Pulkkinen (2001) havaintoja jatkuvuuden puutteesta. Osittain tulokset saattavat johtua siitä, että käyttämäni ensimmäisen sukupolven saamaa lapsilähtöistä kasvatusta mitannut muuttuja oli mitattu retrospektiivisesti eri ikäisenä kuin toisen sukupolven muuttuja ja siihen kuuluvat osiot olivat yleisluonteisempia kuin toisissa käyttämässäni kasva-

tukseen liittyvissä muuttujissa (osiot kaksiluokkaisia ja niihin kuului mm. viiden muun osion kanssa yhtäläisen painon saanut kysymys vanhemman yksinhuoltajuudesta). Ehkä tämän takia se oli myös positiivisesti yhteydessä aikuisena annetun kasvatuksen rajoittavuuteen, kun taas yksityiskohtaisemmista ja useammista kysymyksistä muodostettu lapsilähtöistä auktoritaatiivista kasvatusta mittaava muuttuja (Metsäpelto & Pulkkinen, 2003) korreloi rajoittavuuden kanssa negatiivisesti. Toisaalta käytetty muuttuja oli hypoteesien mukaisesti positiivisesti yhteydessä ensimmäisen sukupolven konstruktivisuuteen, mukautuvuuteen ja sopeutuvuuteen. Jos käytetty ensimmäisen sukupolven saaman kasvatuksen lapsilähtöisyyttä mitannut muuttuja antaa oikean kuvan nimensä mukaisesta ilmiöstä, on tulos ensimmäisen sukupolven kasvatuksen lapsilähtöisyyden positiivisesta yhteydestä toisen sukupolven kasvatuksen rajoittavuuteen (sekä malleista tutkimuskysymyksiin kuulumattomana poisjättämäni suora negatiivinen yhteys toisen sukupolven vahvaan tunteiden säätelyyn) todella mielenkiintoinen.

Lapsilähtöisen kasvatuksen jatkuvuuden havaitsematta jääminen tässä tutkimuksessa saattaa osaltaan johtua paitsi käytettyjen muuttujien erilaisesta laadusta myös siitä, että vanhemmat ja lapset arvioivat kummatkin itse saamaansa kasvatusta. Jatkuvuus sukupolvelta toiselle katosi myös Chassinin ym. (1998) tutkimuksessa silloin, kun käytettiin äidin sijasta lapsen arvioita kasvatuksesta. Havaittu ero jatkuvuudessa voi olla seurausta siitä, että vanhemmilla voi olla taipumusta arvioida sekä saamansa että antamansa kasvatus samalla tavalla vaikka niissä olisi erojakin (Simons ym., 1993), ja lisäksi vanhempien ja lasten havainnot ja kertomukset samasta kasvatuksesta voivat poiketa toisistaan. Esimerkiksi Tein, Roosa ja Michaels (1994) havaitsivat, että perheenjäsenten arviot vanhemmuudesta erosivat merkittävästi toisistaan ja että näihin eroihin vaikutti mm. lapsen ikä. Myös Metsäpelto ja Pulkkinen (2005) saivat tulokseksi, että erityisesti lasten havainnot kasvatuksesta ja ilmapiiristä erosivat vanhempien itseraportoimasta arviosta, mihin vaikutti vanhemman ekstroverttiys. Gonzalesin, Caucen ja Masonin (1996) tutkimuksessa lapset olivat vanhempiaan tarkempia kasvatuksen arvioijia: lasten arviot vastasivat vanhempia paremmin ulkopuolisten havainnoitsijoiden arvioita, vaikka vanhemman itse raportoimilla kasvatuskäytännöillä on havainnointitutkimuksessa myös todettu olevan vastaavuutta todellisiin käytäntöihin (Kochanska, Kuczynski, & Radke-Yarrow, 1989). Lisäksi on esimerkiksi havaittu, että nuorten omat havainnot saamasta kasvatuksesta ennustivat heidän myöhempää menestymistään, mutta vanhempien arviot kasvatus-tyylistään eivät tehneet tätä (Paulson, 1994).

Lapsen arvion käyttämisen vaikutus jatkuvuuteen saattaa johtua myös esimerkiksi siitä, että on otettu huomioon vain toisen vanhemman historia, kun lapsella kuitenkin on yleensä

kaksi vanhempaa, joiden kasvatustyyli voi erota ja vaikuttaa toisiinsa (Simons ym., 1993). Nämä seikat huomioon ottaen Simonsin ym. tutkimuksen tulos, että lapsilähtöisellä kasvatuksella on jatkuvuutta sukupolvelta toiselle vaikuttaa luotettavimmalta siinä suhteessa, että tutkimuksessa käytettiin sekä vanhempien, lasten että ulkopuolisten tarkkailijoiden arvioita, ja siinä otettiin huomioon myös molemmat vanhemmat.

Tässä tutkimuksessa aiemmat tulokset ja teoriat sosioekonomisen aseman negatiivisesta yhteydestä kasvatukseen rajoittavuuteen saivat tukea (Hoff ym., 2002). Muita keskiluokkaisemmassa tai ylemmässä ammattiasemassa olivat vähemmän lapsiaan rajoittavia, mikä edisti heidän lastensa konstruktiivisuutta, mutta ei mukautuvuutta. Sekä Kohnin (1963) esittämä hypoteesi vanhemman sosialisatiosta työpaikalla joko ulkoa annettujen ohjeiden ja odotusten mukaan käyttäytymisen tai itseohjautuvuuden arvostamiseen ja sen vaikutuksesta kasvatukseen että mahdolliset vaikutukset kasvatukseen esimerkiksi työn tiedollisen monimutkaisuuden (Hoff, 2003; Parcel & Menaghan, 1990; Menaghan & Parcel, 1991) ja siten toisten näkökulman ymmärtämisen kyvyn kautta jäivät tässä tutkimuksessa kumoamatta. Jälkimmäinen selitys tutkimuksessa havaituille yhteyksille saa tukea aiempien tutkimustulosten (Gerris ym., 1997; Deković & Gerris, 1992) lisäksi myös siitä, että Pulkkisen ym. (2000) mukaan muiden näkökulman ymmärtäminen auttaa tunteiden neutralisoinnissa ja tärkeitä osia konstruktiivisuudesta ovat myös kyky sovitella yhteen omia ja muiden intressejä ja esimerkiksi pitää pienempien ja heikompien puolta, kun taas mukautuvuuteen kuuluu enemmänkin vaikeista tilanteista syrjäjättäytyminen. Korkeammin koulutetut ja korkeammassa ammattiasemassa olevat vanhemmat saattavat olla myös esimerkiksi paremmin perillä uusimmasta kasvatukseen liittyvästä tutkimustiedosta (Hoff, Laursen, & Tardif, 2002).

Lapsen konstruktiivisuuden ja mukautuvuuden vaikutukset annettuun kasvatukseen ovat mielenkiintoisia. Voi olla, että konstruktiivisuuteen kuuluva aktiivisuus johtaa siihen, että vanhempi rajoittaa lapsen käyttäytymistä herkemmin. Mallien mukaiset mukautuvuuden ja konstruktiivisuuden positiiviset vaikutukset lasten arvioihin kotinsa ilmapiiristä ja kasvatuksesta voivat johtua siitä, että lasten parempi itsesäätelykyky lisää kodissa myönteistä ilmapiiriä ja lapsilähtöisempää kasvatusta, tai/ja siitä, että mukautuvat ja konstruktiiviset lapset havaitsevat asiat myönteisemmässä valossa.

Tutkimukseni puutteeksi voi Tirkkosen, Kokkosen ja Pulkkisen (2004) tapaan lukea pienen otoskoon, jonka takia on oltava varovainen tulosten yleistämisessä. Toisin kuin kyseisessä tutkimuksessa, en pienen otoskoon vuoksi voinut tehdä erillisiä rakenneyhtälömalleja eri sukupuolille, mihin esimerkiksi isien ja äitien erilaiset korrelaatiomatriisit antaisivat aihetta.

Pystyin kuitenkin korjaamaan Tirkkosen ym. mainitseman tutkimuksensa puutteen ja tutki-
maan useita välittäviä tai polkuihin kuuluvia muuttujia. Tuloksia yleistettäessä on pienen
otoskoon lisäksi myös hyvä muistaa, että paitsi että siinä oli laajempaan Lapsesta aikuiseksi –
tutkimuksen otokseen verrattuna muita lapsena mukautuvampia ja nuorena konstruktivisem-
pia henkilöitä, se oli valikoitunut myös ainakin sen suhteen, että siinä oli mukana vain henki-
löitä, joilla oli lapsia.

Käyttämässäni muuttujissa voi myös nähdä kritisoitavaa. Toisen sukupolven mukautuvuu-
den reliabiliteetti oli varsin heikko. Tämä ongelma kyseisen mukautuvuuden mittarin reliabi-
liteetissa oli aiemmin havaittu vanhempien arvioiden osalta (alfa noin .50) (Pulkinen ym.,
1999). Heikko reliabiliteetti saattoi vaikuttaa siihen, ettei tässä tutkimuksessa löytynyt sille
ulottuvia polkuja ensimmäisen sukupolven konstruktivisuudesta tai mukautuvuudesta. Mit-
tarin luotettavuuden heikkous saattaa osittain johtua toisen sukupolven mukautuvuutta mittaa-
vien osioiden sanavalintoihin tehdyistä muutoksista vähemmän erotteleviksi. Muuttujien ”si-
sällä” korrelaatio puuttui toisella sukupolvella juuri näiden osioiden väliltä: *ei riitele toisten
kanssa* vs. *ei koskaan riitele toisten kanssa ja vetäytyy pois hankalista tilanteista...* vs. *ei viih-
dy riitelevässä joukossa...*

Ensimmäisen sukupolven saaman kasvatuksen lapsilähtöisyyttä mittaava muuttuja oli ra-
kennettu ja yhteydessä muihin muuttujiin tavoilla, jotka saivat minut epäilemään myös sen
toimivuutta tässä tutkimuksessa. Tietysti muuttujien väliset yhteydet voivat kertoa myös niis-
tä käytettyjen nimiensä mukaisten tekijöiden todellisistakin suhteista. Lisäksi toisen sukupol-
ven saaman kasvatuksen lapsilähtöisyyttä mitanneessa muuttujassa painottui merkittävällä ta-
valla kodin emotionaalinen ilmapiiri, vaikka lapsilähtöiseen auktoritatiiviseen kasvatukseen
kuuluu muitakin tekijöitä (Baumrind, 1966).

Tutkimukseni selvänä vahvuutena voi pitää maailmanlaajuisestikin ainutlaatuista tutkimus-
asetelmaa. Kyseessä oli pitkittäistutkimus, jossa voitiin mitata melkein täsmälleen samoilla
muuttujilla, samanikäisinä ja samantyyppisillä informanteilla kahden myönteisen käyttäyty-
mistavan ilmenemistä eri sukupolvilla, vaikka näillä mittauksilla oli ajallisesti eroa useita
vuosikymmeniä. Tutkimuksessa oli myös mahdollista tutkia useiden eri muuttujien välisiä
samanaikaisia yhteyksiä sekä selvittää pitkiäkin polkuja sukupolvelta toiselle. Tutkimuksen
eri tekijöiden mittaamisessa nojaututtiin myös eri lähteisiin (opettajat, vanhemmat, lapset),
mikä vahvisti luottamusta siihen, etteivät yhteydet johdu saman arvioijan käytöstä. Lisäksi
ensimmäisen sukupolven otos poimittiin satunnaisesti, mikä tukee tulosten yleistettävyyttä
ainakin suomalaiseen ikäkohorttiinsa.

Tutkimuksessani toistui vain osittain aiemmat tulokset lapsilähtöisen kasvatuksen merkityksestä vahvan itsesäätelyn kehitykselle. Sillä ei havaittu olevan vahvojen tunteiden säätelytapojen jatkuvuutta sukupolvelta toiselle ylläpitävää vaikutusta välittävänä tekijänä tai sen oman jatkuvuutensa kautta. Tämä tulos vaatii kuitenkin lisäselvitystä. Tulevaisuudessa voi käyttää muitakin mittareita ja vielä useampia tietolähteitä – hyödyntää esimerkiksi EMO-projektissa kerättyä havainnointiaineistoa.

Kodin emotionaaliseen ilmapiiriin painottuneiden lasten arvioiden riippumattomuutta vanhemman sosioekonomisesta asemasta voi pitää osittain lohdullisena tuloksena ja kenties vastaavan Hautamäen (2006) havaintoa kiintymystyylien pysyvyydestä Suomessa ulkoisista sosioekonomisista muutoksista huolimatta. Tutkimuksen merkittävin tulos on kuitenkin se, että lapsuuden mukautuvuus ja konstruktivisuus ennustavat aikuisuuden sopeutuvuutta, pidempää koulutusta ja sitä kautta korkeampaa ammattiasemaa, jolla on positiivinen vaikutus seuraavan sukupolven konstruktivisuuteen vähäisemmän kasvatuksen rajoittavuuden kautta. Lasten vanhempiaan korkeampi konstruktivisuus saattaa siten olla tätä kautta yhteydessä myös vanhempien elinaikana yhteiskunnassa tapahtuneisiin sosioekonomisiin muutoksiin.

On mielenkiintoista, että Aristoteleen (1991) konflikteja valtioissa vähentävän luonteensa vuoksi arvostamaan keskiluokkaan liittyvät tekijät ovat tulosten mukaan tärkeitä sellaisten tunteiden ja käyttäytymisen säätelytapojen jatkuvuudelle ja uusintamiselle, jotka on käytetyssä viitekehyksessä yhdistetty myös hänen psykologiseen ja eettiseen ajatteluunsa hyvän elämän edellytyksistä (Aristoteles, 1989; Pulkkinen, 2004; Pulkkinen ym., 2005). Tutkimuksen tulokset voivat kuitenkin myös kertoa mahdollisuudesta myötävaikuttaa lasten konstruktivisuuden vanhemman ammattiasemasta riippumatta ja antavat vähintäänkin aiheita kiinnittää jatkossa huomiota kasvatuksen rajoittavuuden, konstruktivisuuden ja sosioekonomisen aseman välisiin yhteyksiin.

Lähteet

- Aristoteles. (1989). *Nikomakhoksen etiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Aristoteles. (1991). *Politiikka*. Helsinki: Gaudeamus.
- Aunola, K., Nurmi, J.-E., Onatsu-Arviolommi, T., & Pulkkinen, L. (1999). The role of parents' self-esteem, mastery-orientation and social background in their parenting styles. *Scandinavian Journal of Psychology*, 40, 307-317.
- Bandura, A. (1999.) Social cognitive theory of personality. Teoksessa L. A. Pervin & O. P. John (toim.), *Handbook of personality: Theory and research*, 2. painos (s. 154-196). New York, NY: The Guilford Press.
- Barrett, P. (2007). Structural equation modelling: Adjudging model fit. *Personality and Individual Differences*, 5, 815-824.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behaviour. *Child Development*, 37, 887-907.
- Benoit, D. & Parker, K. C. H. (1994). Stability and transmission of attachment across three generations. *Child Development*, 65, 1444-1456.
- Bentler, P. M. (2007). On tests and indices for evaluating structural models. *Personality and Individual Differences*, 5, 825-829.
- Block, J. H. (1981). *The child-rearing practices report (CRPR): A set of Q items for the description of parental socialization attitudes and values*. Berkeley: University of California, Institute of Human Development. Viitattu teoksessa Pulkkinen ym. (2000).
- Cassidy, J. (1994). Emotion regulation: Influences of attachment relationships. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59, 228-249.
- Chen, Z. & Kaplan, H. B. (2001). Intergenerational transmission of constructive parenting. *Journal of Marriage and Family*, 63, 17-31.
- Conger, R. D., Neppl, T., Kim, K. J., & Scaramella, L. (2003). Angry and aggressive behavior across three generations: A prospective, longitudinal study of parents and children. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 143-160.
- Costa, P.T., Jr. & McCrae, R.R. (1985). *The NEO Personality Inventory manual*. Odessa, FL: Psychological Assessment Resources.
- Deković, M & Gerris, J. R. M. (1992). Parental reasoning complexity, social class, and child-rearing behaviours. *Journal of Marriage and the Family*, 54, 675-685.
- Eisenberg, N. & Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. Teoksessa N. Eisenberg (toim.), *Social, emotional, and personality development* (Handbook of child psychology, Vol. 3), 5. painos (s. 701-778). New York: Wiley.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Murphy, B., Maszk, P., Smith, M., & Karbon, M. (1995). The role of emotionality and regulation in children's social functioning: A longitudinal study. *Child Development*, 66, 1360-1384.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A., Karbon, M., Murphy, B. C., Wosinski, M., Polazzi, L., Carlo, G. & Juhnke, C. (1996). The relations of children's dispositional prosocial behaviour to emotionality, regulation, and social functioning. *Child Development*, 67, 974-992.
- Eisenberg, N. & Mussen, P. H. (2003). *The roots of prosocial behavior in children*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Eisenberg, N., Pasternack, J. F., Cameron, E., & Tryon, K. (1984). The relation of quantity and mode of prosocial behavior to moral cognitions and social style. *Child Development*, 55, 1479-1485.
- Filsinger, E. E. & Lamke, L. K. (1983). The lineage transmission of interpersonal competence. *Journal of Marriage and the Family*, 45, 75-80.

- Fonagy, P., Steele, H., & Steele, M. (1991). Maternal representations of attachment during pregnancy predict the organization of infant-mother attachment at one year of age. *Child Development, 62*, 891-905.
- Fox, J. (2006). *sem: Structural Equation Models. R package version 0.9-6*. [viitattu 19.12.2007] Saatavissa: <http://www.r-project.org>.
- Fox, J. (2006). Structural equation modeling with the sem package in R. *Structural Equation Modeling, 13*, 465-486.
- Garson, D. G. (2007). *Structural equation modeling*. Luentomateriaali kurssilla PA 765: Quantitative Research in Public Administration, North Carolina State University. [viitattu 10.8.2007]. Saatavissa: <http://www2.chass.ncsu.edu/garson/pa765/structur.htm>.
- Gerris, J. R. M., Deković, M., & Janssens, J. M. A. M. (1997). The relationship between social class and childrearing behaviors: Parents' perspective taking and value orientations. *Journal of Marriage and the Family, 59*, 834-847.
- Gerris, J. R. M., Vermulst, A. A., van Boxtel, D. A. A. M., Janssens, J. M. A. M., van Zutphen, R. A. H., & Felling, A. J. A. (1993). *Parenting in Dutch families: A representative description of Dutch family life in terms of validated concepts representing characteristics of parents, children, the family as a system and parental socio-cultural value orientations*. Institute of Family Studies, University of Nijmegen.
- Golden, M., Montare, A., & Bridger W. (1997). Verbal control of delay behavior in two-year-old boys as a function of social class. *Child Development, 48*, 1107-1111.
- Goldberg, L. R. (1990). An alternative "description of personality": The big-five factor structure. *Journal of Personality and Social Psychology, 59*, 1216-1229.
- Gonzales, N. A., Cauce, A. M., & Mason, C. A. (1996). Interobserver agreement in the assessment of parental behaviour and parent-adolescent conflict: African American mothers, daughters, and independent observers. *Child Development, 68*, 1483-1498.
- Hautamäki, A. (2006). *Transmission of attachment across three generations: A longitudinal study of two normative samples in Finland concerning mechanisms of continuity and discontinuity*. The 10th World Congress of the World Association for Infant Mental Health (WAIMH) –kongressissa pidetty esitys, 8.-12.7.2006, Pariisi, Ranska. [viitattu 15.8.2007]. Saatavissa: <http://sockom.helsinki.fi/fiss/english/TRAM.pdf>.
- Hoff, E. (2003). The specificity of environmental influence: Socioeconomic status affects early vocabulary development via maternal speech. *Child Development, 74*, 1368-1378.
- Hoff, E., Laursen, B., & Tardif, T. (2002). Socioeconomic status and parenting. Teoksessa M. H. Bornstein (toim.), *Biology and ecology of parenting* (Handbook of parenting, Vol. 2), 2. painos (s. 231–252). Mahwah: Lawrence Erlbaum.
- Hofstee, W. K. B., de Raad, B., & Goldberg, L. R. (1992). Integration of the big five and circumplex approaches to trait structure. *Journal of Personality and Social Psychology, 63*, 146-163.
- Hops, H., Davis, B., Leve, C., & Sheeber, L. (2003). Cross-generational transmission of aggressive parent behavior: A prospective, mediational examination. *Journal of Abnormal Child Psychology, 31*, 161-169.
- van Ijzendoorn, M. H. (1995). Adult attachment representations, parental responsiveness, and infant attachment: A meta-analysis on the predictive validity of the adult attachment interview. *Psychological Bulletin, 117*, 387-403.
- van Ijzendoorn, M. H., Kranenburg, M. J., Zwart-Woudstra, H. A., van Busschbach, A. M., & Lambermon, W. E., (1991). Parental attachment and children's socio-emotional development: Some findings on the validity of the adult attachment interview in the Netherlands. *International Journal of Behavioral Development, 4*, 375-394.
- John, O. P. & Srivastava, S. (1999). The big five trait taxonomy: History, measurement, and theoretical perspectives. Teoksessa L. A. Pervin & O. P. John (toim.), *Handbook of*

- personality: Theory and research*, 2. painos (s. 102-139). New York, NY: The Guilford Press.
- af Klinteberg, B., Schalling, D., & Magnusson, D. (1990). Childhood behaviour and adult personality in male and female subjects. *European Journal of Personality*, 4, 57–71.
- Knafo, A. & Plomin, R. (2006). Parental discipline and affection and children's prosocial behavior: Genetic and environmental links. *Journal of Personality and Social Psychology*, 90, 147-164.
- Knafo, A. & Plomin, R. (2006). Prosocial behavior from early to middle childhood: Genetic and environmental influences on stability and change. *Developmental Psychology*, 42, 771–786.
- Kochanska, G., Kuczynski, L., & Radke-Yarrow, M. (1989). Correspondence between mothers' self-reported and observed child-rearing practices. *Child Development*, 60, 56-63.
- Kohn, M. L. (1963). Social class and parent-child relationships: An interpretation. *The American Journal of Sociology*, 68, 471-480.
- Kokko, K. & Pulkkinen, L. (2000). Aggression in childhood and long-term unemployment in adulthood: A cycle of maladaptation and some protective factors. *Developmental Psychology*, 36, 463-472.
- Kokko, K. & Pulkkinen, L. (2006). *Continuity in personality characteristics from middle childhood to middle adulthood*. 19th Biennial Meeting of the International Society for the Study of Behavioural Development –kongressissa pidetty esitys, 2.-6.7.2006, Melbourne, Australia.
- Laursen, B., Pulkkinen, L., & Adams, R. (2002). The antecedents and correlates of agreeableness in adulthood. *Developmental Psychology*, 38, 591-603.
- Lawrance, E. C. (1991). Poverty and the rate of time preference: Evidence from panel data. *The Journal of Political Economy*, 99, 54-77.
- Loriaux, M. (1992). The realists and Saint Augustine: Skepticism, psychology, and moral action in international relations thought. *International Studies Quarterly*, 36, 401-420.
- Luster, T., Rhoades, K., & Haas, B. (1989). The relation between parental values and parenting behaviour: A test of the Kohn hypothesis. *Journal of Marriage and the Family*, 51, 139-147.
- Main, M., Kaplan, N., & Cassidy, J. (1985). Security in infancy, childhood, and adulthood: A move to the level of representation. *Monographs of the society for research in child development*, 50, 66-104.
- McCrae, R. R. & Costa, P. T. (1999). A five-factor theory of personality. Teoksessa L. A. Pervin & O. P. John (toim.), *Handbook of personality: Theory and research*. 2. painos (s. 139-153). New York, NY: The Guilford Press.
- Menaghan, E. G. & Parcel, T. L. (1991). Determining children's home environments: The impact of maternal characteristics and current occupational and family conditions. *Journal of Marriage and the Family*, 53, 417-431.
- Metsäpelto, R.-L. & Pulkkinen, L. (2003). Personality traits and parenting: Neuroticism, extraversion, and openness of experience as discriminative factors. *European Journal of Personality*, 17, 59-78.
- Metsäpelto, R.-L. & Pulkkinen, K. (2005). The moderating effect of extraversion on the relation between self-reported and observed parenting. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 26, 371-384.
- Männikkö, K. & Pulkkinen, L. (2001). Parenting and personality styles: A long-term longitudinal approach. Teoksessa J. R. M. Gerris (toim.), *Dynamics of parenting*, (s. 179-195). Leuven, Belgia: Garant-Uitvegers.

- Nordin, S. (1999). *Filosofian historia: Länsimaisen järjen seikkailut Thaleesta postmodernis- miin*. Oulu: Pohjoinen.
- Parcel, T. L. & Menaghan, E. G. (1990). Maternal working conditions and children's verbal facility: Studying the intergenerational transmission of inequality from mothers to young children. *Social Psychology Quarterly*, 53, 132-147
- Paulson, S. E. (1994). Relations of parenting style and parental involvement with ninth-grade students' achievement. *The Journal of Early Adolescence*, 14, 250-267.
- Pitkänen, L. (1969). *A descriptive model of aggression and nonaggression with applications to childrens' behaviour*. Jyväskylä: Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research, Nr. 19.
- Pulkkinen, L. (1977). *Kotikasvatuksen psykologia*. Jyväskylä: Gummerus.
- Pulkkinen, L. (1984). *Nuoret ja kotikasvatus*. Keuruu: Otava.
- Pulkkinen, L. (1986). The role of impulse control in the development of antisocial and prosocial behavior. Teoksessa D. Olweus, J. Block, & M. Radke-Yarrow (toim.), *Development of antisocial and prosocial behavior: Research, theories, and issues*, (s. 149-206). Orlando: Academic Press.
- Pulkkinen, L. (1995). Behavioral precursors to accidents and resulting physical impairment. *Child Development*, 66, 1660-1679.
- Pulkkinen, L. (toim.) (1997). *Lapsesta aikuiseksi*. Juva: WSOY.
- Pulkkinen, L. (2001). Reveller or striver? How childhood self-control predicts adult behavior. Teoksessa A. C. Bohart & D. J. Stipek (toim.), *Constructive & destructive behaviour: Implications for family, school, & society*, (s. 167- 185). Washington, DC: American Psychological Association.
- Pulkkinen, L. (2004). A longitudinal study on social development as an impetus for school reform toward an integrated school day. *European Psychologist*, 9, 125-141.
- Pulkkinen, L., Feldt, T., & Kokko, K. (2005). Personality in young adulthood and functioning in middle age. Teoksessa S. L. Willis & M. Martin (toim.), *Middle adulthood: A lifespan perspective*, (s. 99-141). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Pulkkinen, L., Feldt, T., & Kokko, K. (2006). Adaptive behavior in childhood as an antecedent of psychological functioning in early middle age: Linkage via career orientation. *Social Indicators Research*, 77, 171-195.
- Pulkkinen, L., Kaprio, J., & Rose, R.J. (1999). Peers, teachers, and parents as assessors of twins and their adjustment: the Multidimensional Peer Nomination Inventory. *Twin Research*, 2, 274-285.
- Pulkkinen, L., Nygren, H., & Kokko, K. (2002). Successful development: Childhood antecedents of adaptive psychosocial functioning in adulthood. *Journal of Adult Development*, 9, 251-265.
- Pulkkinen, L., Ohranen, M., & Tolvanen, A. (1999). Personality antecedents of career orientation and stability among women compared to men. *Journal of Vocational Behavior*, 54, 37-58.
- Pulkkinen, L., Savioja, K., Juujärvi, P., Kokkonen, M., & Metsäpelto, R.-L. (2000). *Emootio ja käyttäytymisen säätelyn tutkimus: Tutkimusprojektin kuvaus*. Jyväskylän yliopiston laitoksen julkaisu, 344.
- R Development Core Team (2006). *R: A language and environment for statistical computing*. Wien, Itävalta: R Foundation for Statistical Computing. [viitattu 19.12.2007.] Saatavissa: <http://www.R-project.org>.
- Rothbart, M. & Bates, J. (1998). Temperament. Teoksessa N. Eisenberg (toim.), *Social, emotional, and personality development* (Handbook of Child Psychology, Vol. 3), 5. painos (s. 105-176). New York: Wiley.

- Schore, A. N. (2003). *Affect dysregulation and disorders of the self*. New York; W. W. Norton.
- Schore, A. N. (2003). *Affect regulation and the repair of the self*. New York: W. W. Norton.
- Scourfield, J., John, B., Martin, N., & McGuffin, P. (2004). The development of prosocial behaviour in children and adolescents: A twin study. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45, 927-935.
- Serbin, L. A. & Karp, J. (2004). The intergenerational transfer of psychosocial risk: Mediators of vulnerability and resilience. *Annual Review of Psychology*, 55, 333-363.
- Simons, R.L., Beaman, J., Conger, R.D., & Chao, W. (1993). Childhood experience, conceptions of parenting, and attitudes of spouse as determinants of parental behavior. *Journal of Marriage and the Family*, 55, 91-106.
- Sinkkonen, M. & Pulkkinen, L. (1996). *Elämänrakenne parhaassa aikuisiässä*. Jyväskylän yliopiston psykologian laitoksen julkaisuja, 333.
- Staub, E. (1978). *Positive social behavior and morality*. Vol. 1: *Social and personal influences*. New York: Academic Press.
- Steele, H., Steele, M., & Fonagy, P. (1996). Associations among attachment classifications of mothers, fathers, and their infants. *Child Development*, 67, 541-555.
- Straus, M. A. (1962). Deferred gratification, social class, and the achievement syndrome. *American Sociological Review*, 27, 326-335.
- Tangney, J. P., Baumeister, R. F., & Boone, A. L. (2004). High self-control predicts good adjustment, less pathology, better grades, and interpersonal success. *Journal of Personality*, 72, 271-324.
- Tein, J.-Y., Roosa, M. W., & Michaels, M. (1994). Agreement between parent and child reports on parental behaviors. *Journal of Marriage and the Family*, 56, 341-355.
- Thornberry, T. P., Freeman-Gallant, A., Lizotte, A. J., Krohn, M. D., & Smith, C. A. (2003). Linked lives: The intergenerational transmission of antisocial behavior. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 31, 171-184.
- Tirkkonen, A., Kokkonen, M. & Pulkkinen, L. (2004). Tunteiden säätelyn siirtyminen vanhemmilta lapsille lapsilähtöisen vanhemmuuden välityksellä. *Psykologia*, 39, 46-58.
- Tudge, J., Hogan, D., Tammeveski, P., Kulakova, N., Meltsas, M., Snezhkova, I., & Putnam, S. (1997). *Social change, socio-economic status, and the development of self-direction in children: A comparison of Russia, Estonia, and the United States*. 5th European Congress of Psychology –kongressissa pidetty esitys, 6.-11.7.1997, Dublin, Irlanti. [viitattu 14.8.2007]. Saatavissa: http://eric.ed.gov/ERICDocs/data/ericdocs2sql/content_storage_01/0000019b/80/15/43/ec.pdf.
- Vondra, J. I., Shaw, D. S., Swearingen, L., Cohen, M., & Owens, E. B. (2001). Attachment stability and emotional and behavioural regulation from infancy to preschool age. *Development and Psychopathology*, 13, 13-33.
- Ward, M. J. & Carlson, E. A. (1995). Associations among adult attachment representations, maternal sensitivity, and infant-mother attachment in a sample of adolescent mothers. *Child Development*, 66, 69-79.
- Wood, M. (1998). Socio-economic status, delay of gratification, and impulse buying. *Journal of Economic Psychology*, 19, 295-320.
- Wren, T. E. (1982). Social learning theory, self-regulation, and morality. *Ethics*, 92, 409-424.
- Zahn-Waxler, C., Robinson, J. L., & Emde, R. N. (1992). The development of empathy in twins. *Developmental Psychology*, 28, 1038-1047.
- Zeanah, C. H., Benoit, D., Barton, M., Regan, C., Hirshberg, L. M., Lipsitt, L. P. (1993). Representations of attachment in mothers and their one-year-old infants. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 32, 278-286.